

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

1. Men kan met een klein flatter spelletje, dat de letter
 om de volgende medeklinker naar laatste verlange
 onduidelijk maken verschillen ^{alle of alle} zo voor zy als het
 aan komt. Ree are, capen zo door hore o
 dat lang is. Bij voorbi. Men zegt zo dat zo
zo dra, uwoorde zo zeer schielijk uitgesproken.
 in een blikke dat men heeft met het te voren
 meende zo dan, in een andere aanwijzing van
 uwe hoi een zaak te begrepen ^{te begrepen} ja wel wel
 dat. — Doch zo dat men te gelijk word
stelt we.

11. Is de vraag hoe men de werkwoorden (in presentie en
 in de tegenwoordige tijd) der aantonende uwe moet
 of in de ^{afge} dael van by uwe dan of die ca.
 is welke toe de (subjunction) of onderschikte uwe te
 slydende dat u toe de welke met talone. Men
 althans een lam of liik keken th moete die den
 zien we ja moet. So ook in ben

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

AANLEIDING
TOT DE
NEDERDUITSCHES
TAAL,
TEN DIENSTE ZYNER
LANTGENOTEN OPGESTELT
DOOR
J. NYLÖE.

NU VERMEERDERT MET EEN VERVOLG.

Te LEEUWARDEN,
By HERO Nauta, Boekverkoj
vooraan in de Peperstraat. 1711.

www.libtool.com.cn

839,35

N69

1911

017585

VOORREDE

www.libtool.com.cn

A A N D E N

L E Z E R.

't S een gemeen spreek-
woort, dat de ene dag
den den anderen leert.

De waarheit hiervan ondervint
niemant beter, dan die zich in
kunsten en wetenschappen, en
inzonderheit in de kennis der ta-
len, oefent; een werk, dat op
enen dag niet te beginnen en te
volenden is, maar daar jaren
aan vast zyn, eischende lust en
vlyt om alles naukeurig aan te
merken, begane misslagen te ver-
beteren, en zoveel mogelyk is,
naar de volkomenheit te streven.

A 2

Dien

VOORREDE.

www.libtool.com.cn
Dien dit verdriet, of die het
zich schaamt te leren dat hy te-
voren niet wist, zal nooit wys
worden, noch tot grondige kennis
van enige wetenschap komen. Het
is weinige jaren geleden, dat ik
deze Aanleiding tot de Nederduit-
sche taal voor de eerste maal aan
het licht gaf; en zy is den Lief-
hebberen onzer schone moederspra-
ke ook niet onaangenaam geweest,
en gunstig van hun ontfangen. Nu
komtze andermaal te voorschyn,
doch wat meer beschaaft, en hier
en daar met enige veranderingen,
naardien ik sedert dien tyt ver-
scheide dingen, zo door eige oefening,
als onderrechting van brave man-
nen, opbouwen der Nederlant-
sche

VOORREDE.

www.libtool.com.cn

sche tale, hebbe aangemerkt, die ik tevoren voorby zag. By het oordeel van andere Taalkundigen te horen, en hunne aanmerkingen met de myne te vergelyken, vont ik altyt baat; want, gelyk Vondel elders schryft, verscheide oordelen schieten verscheide stralen uit, en zien de dingen van alle kanten door en weder door, terwyl een enig oordeel maar een enigen straal uitschiet, en arm by den rykdom van velen is. Ook heb ik dit werkje met enige nieuwe hoofdstukken vermeerdert, dienende inzonderheit voor die zich willen oefenen om enen goeden styl te schryven zo in historien, redevoeringen, als andere stoffen. Nu de Heer A.

VOORREDE.

Monen www.libtool.com *zine* *Nederduitſche*
Spraakkunſt heeft uitgegeven, zou
het voor my onnodig werk ſchynen
meer regels der *Spraakkunſt* hier
by te voegen; hoewel ik met zyn
Eerw. juist in alles niet overeen-
ſtemme, vooral niet in de ſpellin-
ge: doch het luſt my niet hierover
veel te twiſten; ik hebbe myne
mening met redenen geſterkt, en
late het oordeel aan den *Taal-*
kundigen Lezer, die die *Spraak-*
kunſt en deze *Aanleiding* beide
kan gebruiken, kiezen wat hem
beſt behage, en uit beide zyn nut
trekken. *Vaar wel.*

J. NYLÖE.

A A N L E I D I N G

TOT DE

N E D E R D U I T S C H E
T A A L.

HET I. HOOFTSTUK.

*Gemene Regels rakende den
styl der Nederduitſche Tale, om
die in hare zuiverheit te ſchryven.*

I. Et is buiten tegenspraak, dat
niemant in enige tale wel spre-
ken of ſchryven kan, tenzy hy
den aart en de eigenschap dier
tale verſta, en grondig wete, hoe de woor-
den en ſpreekwyzen moeten geſchikt en t'za-
mengevoegt worden, om overal enen goe-
den, klaren, zuiveren, en krachtigen zin uit
te leveren. Wil iemant dan goet Neder-
duitſch ſchryven, hy moet vooreerſt kennis
hebben van de woorden en ſpreekwyzen die
deze tale eigen zyn, gezuivert van *onduitſch*
en *bastertwoorden*, die de taal bederven, en
haren glans en luister doen verliezen. Door

onduitsch en bastertwoorden versta ik alle uitheemsche woorden, die uit andere talen in de onze overgebragt worden, als uit het Latyn, Fransch, Engelsch, Italiaansch, enz. die onze Nederduitsche taal gansch ontsieren en onverstaanbaar maken; gelyk alle die hoofdsche termen van *abandonneren*, *avoueren*, *af-firmeren*, *concinneren*, *corrueren*, *defereren*, en duizent andere. Alle zulke vreemde woorden moeten gemydt en verworpen worden, opdat men zuiver Nederlantisch spreke. Tenzy het zulke woorden zyn, die uit andere talen ontleent, en voor Duitsch zyn aangenomen, als *kroon*, *troon*, *glori*, *poëzy*, *Poëten*, *Filosoof*, *tempel*, *orakel*, *pest*, *tafel*, en meer diergelyke. Deze, schoonze uit ene andere tale hunnen oorsprong hebben, kunnen echter met reden in de onze behouden en gebruikt worden*; gelykze ook by de beste Nederduitsche Schryvers te vinden zyn: en zulke te verwerpen zou niet alleen te grote viesheit en naukeurigheid zyn, maar wy zouden ons ook van vele woorden beroven, en de taal dus arm en gebrekkelyk maken.

Ik

* Cic. Lib. III. de Finib. fere in principio: Quanquam ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa philosophia, ut rhetorica, dialectica, grammatica, geometria, musica; quamquam latine ea dici poterant, tamen, quoniam usu recepta sunt, nostra ducamus.

Ik weet wel dat men voor troon zetel, voor kroon sluier, voor schepter ryksstaf, voor glori ere kan zeggen; 't is ook goet: en ik zou het beide behouden, omdat het een by alle Nederlanders zo verstaanbaar en gangbaar is als het ander. Ja zetel is zowel van Latynsche afkomst, van *sedere, sedes, sedile*, als troon van *thronus*, en neus van *nasus*, oog van *oculus*: en indien de Duitsche en Fransche talen aan de Latynsche, en deze weer aan de Grieksche, alles zouden moeten wedergeven watze daarvan ontleent hebben, zouden die talen zoveel verliezen, dat men ontelbare nieuwe woorden zou moeten maken. Zo zuiver en zonder de minste vermeniging is geen taal in de werelt, als de aller-eerste, die dit voorrecht alleen heeft, datze de moeder en oorsprong der andere talen is. Het woort *Filosoof* wort by velen verworpen, en men vertaalt het *Wysgeer*: maar my dunkt, dat *wysgeer* een slegt woort is, van enen harden klank, en daar al te grote verkorting in is: want van een' *begerigen naar wysheit*, *wysgeer* te maken, moet elk hart luiden die enige kennis van onze tale heeft; en op dien voet zou men duizent wonderlyke en harde woorden door verkorting kunnen maken, die waarlyk in enen zigten en vloeienden styl niet kunnen gedooft worden. *Wysgierige was be-*

beter, gelyk *geltgierige*, *eergierige*, *wraakgierige*, enz. *Φιλόσοφος* is anders eigentlyk een *Liefhebber der wysheit*: Pythagoras gaf zich dezen naam uit zedigheid, willende niet *σόφος*, dat is, een *wyze*, maar liever *Φιλόσοφος*, een *liefhebber der wysheit* genoemd worden: en dit volgden sedert vele anderen die na hem quamen, en zich alle *Filosofen* noemden. Als men *Filosoof* in Duitsch zegt, is by een ieder zo verstaanbaar als *Wysgeer*. Zulke woorden dan uitgezondert die het gebruik ingevoert en verduitscht heeft, moet men al het vreemde en uitheemsche myden, opdat men de taal zuiver houde. Temeer, omdat wy niet nodig hebben ons met die Fransche en Latynsche *termen* op te tooijen, naardien onze Nederduitsche taal in woorden en spreekwyzen zo ryk is, dat men 'er alles klaar, krachtig, en sierlyk in kan uitdrukken: en ik zou mogelyk niet te veel zeggen, als ik die met de Grieksche en Latynsche talen gelyk stelde.

Om nu te leren wat goet en zuiver Nederduitsch is, moet men de beste schryvers lezen die in deze tale geschreven hebben, en boven anderen hierin uitmunten, gelyk Hooft, Vondel, Vollenhove, Monen, de Branden, en wie zich verder tot opbouwning en volmaking onzer tale bevytigt hebben. Men kan
en

en moet hier ook met het gebruik te rade gaan, en onderzoeken hoe de taal doorgaans gesproken wort by menschen die hier keurig en net op zyn; het geen men nergens beter dan in Hollant vint, daar de Nederduitsche taal best en aangenaamst gesproken wort, inzonderheit by menschen van aanzien, en die hier hun werk van maken.

II. Gelyk de bastertwoorden te schuwen en te verwerpen zyn, zo heeft men ook alle *overtollige* woorden te myden, die ter zake niet dienen, den styl maar lam maken, en veel van zynen sieraat benemen. Indien men uit sommige boeken eens alle de woorden uitvaagde die daar overtollig in zyn, en die niets zeggen of betekenen, het is nauwlyx te geloven hoe vele regels, ja gehele bladen, zy verliezen zouden. Zo vele malen *en, gelyk als, dewelke dat, die, daar, hier, zynde, komen*, en wat al meer stop- en lapwoorden, die byna een vierde deel van het papier beslaan. Ik *en* kan dat niet doen: gy *en* zult niet: wat doet dat *en* hier? men zegt immers veel beter, *ik kan niet, gy zult niet, Gelyk als*, daar een van beide genoeg is; want *als* is *gelyk*, en *gelyk* is *als*. De *welke dat*, de man *de welke dat* hier of daar woont: luidt het niet fraaier, de man *die* daar of daar woont? *Daar en hier; daar is hier een plak-*

plakkaat afgelesen; *daar is hier* wat wonders gebeurt: zekerlyk *daar en hier* verschelen verre van elkandere; men moet zeggen, het is *hier* gebeurt; of zo het op ene andere plaats is voorgevallen, het is *daar* gebeurt. Zynde wort ook menigwerf gebruikt *daar* het niet nodig is; als by voorbeelt; *het huis nu voltrokken zynde, begondenze aan een ander werk: zynde* kan hier wel uitgelaten worden; hoewel niet overal, want somtyts zou het duisterheit baren als dit *zynde* uit de rede bleef. *Zodat, en zo is 't dat; Toen by deze woorden geëindigt hadde, ziet zo is 't dat hy zich niet meer kon onthouden van tranen.* Wie kan zulk een taal dulden? en vele menen dat dit noch mooi is, en beter luidt, dan of men zeide, *toen by deze woorden geëindigt hadde, kon hy zich niet meer onthouden van tranen.* *Komen doen, en komen spreken; hy quam dit te doen; hy komt dit bewyzen; ik quam te schryven; deugt niet: hy dede dit; hy bewyft dit, ik schreef, moet men zeggen.* En Petrus naar buiten gaande, *quam te wenen, voor weende:* het eerste luidt byna of Petrus uit de zale van Kajafas gaande te Wenen in Oostenryk was aangekomen. *Hebben gebadt; hebben gedaam gebadt;* en wie zou het al kunnen optellen dat men met verdriet horen en lezen moet! Zie den Heer Vollenhove

hove in een Dicht aan de Nederduitſche Schryvers, in zyne Poëzy onder de Mengel-dichten te vinden, daar hy zulke en meer andere overtolligheden en gebreken onzer tale zeer aardig en krachtig heeft voorgesteld. Voor diergelyke overtollige ſtopwoorden heeft men zich zorgvuldig te hoeden wil men enen zuiveren en beknopten ſtyl ſchryven: met weinige woorden kan men veel zeggen, en als die wel geſchikt zyn, beter, krachtiger, en ſierlyker ſpreken, dan met vele woorden die overtollig zyn.

III. Dewyl het ſpreken en ſchryven dient om door dit middel onze gedagten aan anderen bekend te maken, en hun de zaken op die wyze te doen verſtaan als wy die by ons zelve begrepen hebben, hetzy de een den anderen onderwyze, of vermane, of opwekke, of trooſte, enz. zo ſpreekt het van zelve, dat iemand met dit oogmerk ſchryvende, *klaar en duidelyk* moet ſchryven, opdat hy zowel zich zelve verſta, als van anderen verſtaan worde: want men ſchryft of ſpreekt immers om verſtaan te worden; en dit kan niet geſchieden, of men moet zyne gedagten klaar voorſtellen, en zich over de zaken duidelyk en bevatbaar uitdrukken. Het is een groot misverſtant, met opzet duifter te ſchryven, gelyk enigen die gewoonte hebben,

menende dat men zich hierover verwonderen zal, en 's mans wysheit en geleertheit dies te meerder schatten, naardat men hem minder verstaan kan. Doch wyze en verstandige lieden zullen geheel anders oordelen, en van zulke schryvers het vermoeden hebben, dat zy of zich zelfs niet verstaan, of grote waanwyzen zyn, die ydelen lof zoeken daar die niet te vinden is. Die schryven wil, moet klaar schryven, of het werk liever staken.

IV. Om klaar te schryven moet men altoos *eigentlyke* woorden van de zaken gebruiken, en *elk ding met zyne eige maniere van spreken uitdrukken*; gelyk de Schilders aan elk afbeeldsel zyne eige verw geven, de lucht blaau, het velt groen, de sneeu wit, een man als een' man, en een vrou als een vrou verbeelden, zo in aangezigt als kledinge. Meldt iemand iet van enen Koning, hy voere hem koninglyk in, en spreke van zyn ryk en heerschappye, van kroon en schepter, en wat de koninglyke waardigheit meer vereischt. Enen krygsman voegen wapens en geweer: enen lantman akkers, vee, en weiden; en zo verder hebben alle andere personen of zaken hunne byzondere eigenschappen; en ieder moet op zyne wyze en naar zynen aart beschreven worden. Wiert dit wel in achtgenomen, men zou zo vele *oneigentlyke* en on-

ongerymde spreekwyzen en gelykenissen in de boeken niet vinden, die keurige kenners tot walgens toe vervelen. Men schryft slegt van heerlyke zaken, en schildert de zon met houtkole, die men met gulde stralen most afbeelden; men voegt gelykenissen byeen, die elkandere gansch ongelyk zyn, en zo weinig passen als licht en duisternis; en mengt hemel en aarde, vuur en water, en alle hoofdstoffen ondereen.

Tot klaarheit van den styl behoort ook, dat men elken zin of periode zyn maat geve, en niet te lang of te kort zy, maar den middelweg hierin houde: een styl die al te kort en afgebroken is baart doorgaans duisterheit, en de lankheit verveelt. Niemand moet zo schryven dat hem een ander in het lezen met moeite volgen moet, maar de zaken moeten zich van zelve opdoen, en gemakkelyk kunnen begrepen worden, anders krygt men verdriet in het lezen al zyn de zaken noch zo schoon.

V. Verder moet men ook inzonderheit trachten dat men enen styl schryve die *aangenaam* en *vloeiende* is, waarin de woorden zo aaneen geschakelt zyn, dat ieder zyn rechte plaats hebbe, het naamwoort en werkwoort behoorlyk worden byeen gevoegt, en zo geschikt, dat de zin zonder stoten ten einde

de lope. Een harde styl is onaangenaam, en heeft op verre na zoveel ingang niet als een vloeiende, die het zuivere water gelyk is, dat onverhindert en zonder tegenstant afvliet.

VI. Men heeft alle gemaaktheit, gezogte en opgepronkte woorden als een pest te vlieden; want de styl moet natuurlyk wezen, of gelyk alrede gezegt is, met eigentlyke woorden en spreekwyzen doorgelichten. Men vindt 'er die hun werk maken om uit verscheide Schryveren, Poëten inzonderheit, een menigte van hoogdravende en poëtische spreekwyzen te verzamelen, dieze dan in enen ongebonden styl zo fraai en sierlyk te pas brengen, dat hunne rede eveneens is opgeschikt als Esopus kraai met al haar bonte veren. 't Is wanschappen, en voegt in genen dele: want spreekwyzen die de Dichtkunst eigen zyn, daar men de dingen op een geheel andere wyze en trant afmaakt, passen gene ongebonde rede, die daardoor zo vreemt en gemaakt wort, datze onverstaanbaar is. Ik sta gaarne toe, dat men sierlyke en krachtige spreekwyzen uit de Poëten kan en mag ontleenen: maar die moeten met verstant gebruikt, en zo te pas gebragt worden, dat het niet gezogt of opgepronkt schyne. Deze wanstaltige gemaaktheit voegt nergens minder dan in ene Kerkrede, daar men geeste-

geestelyk stoffen verklaart: en van Godt en goddelyke dingen spreekt: hier neemt en ontleent men veel veiliger de woorden en spreekwyfen uit de schriften der Profeten en Apostelen, en de preekstyl moet schriftuurlyk wezen: niet dat men gestadig een reex van hondert schriftuurtexten aaneen hange, en die met kapittel en vaars opzegge; maar men moet zyne zaken met schriftuurlyke woorden en spreekwyzen uitdrukken, en die zoveel als mogelyk is gebruiken, om dus geestelyke stoffen met de eige woorden van Godts Geest voor te stellen. En het is zeker, dat de heilige Schriften ons overvloed van schone, krachtige, en sierlyke spreekwyzen kunnen uitleveren, alsze maar naarstig daarin gezogt en wel gebruikt worden. Doch hiervan zal in het volgende iv hoofdstuk breder gesproken worden.

VII. Moet men zich wachten om niet met enen gemaakten trant en opgesmukte redenen te voorschyn te komen: men hoede zich ook, om niet te laag te vallen, of zyn schrift te slegten en lassen styl te geven. Gemene praatjes, straatwoorden, zotte en kinderachtige gelykenissen, oneerbare taal, en wat dies meer is, kan in genen dele geleden worden. Men moet deftig, zedig, en eerbaar schryven, opdat men niemand

aanstoot geve, noch van anderen bespot worde: naar dat het schrift is, oordeelt men van den schryver, van zynen aart en inborst.

VIII. De styl zy zich zelve doorgaans gelyk, opdat die op de ene plaats niet te hoog drave, noch op de andere te laag kruipe, maar byna op de zelve maat en trant gestelt; hoewel met onderscheit van zaken: want de ene zaak eischt iet meerder en verhevener dan de andere; doch elk moet het zyne hebben, en de zuiverheit en kracht van enen goeden styl moeten overal uitblikken.

IX. Woorden van enen zelve klank moeten niet te na op elkandere volgen; zulx beneemt de welluidentheit; by voorbeeld, *deze bomen stonden aan klare waterstromen*, dit luidt te rymachtig: zo ook, *daar is haar haar*; schryft liever *daar is heur haar*. Ook moet men myden, een en zelve woort dikmaal in ene rede te gebruiken; dit staat arm en gebrekkelyk. Men kan dit gebrek best vervullen met overvloed van woorden en spreekwyzen te verzamelen, waardoor men rederyk wort, en nu het ene, en dan het andere kan nemen.

HET II. HOOFSTUK.

*Van de verſcheidenheit van ſtyl
in het ſchryven van Historien,
Redevoeringen, Natuurkundige,
en andere, ſtoffen.*

I. IN het voorgaande hoofſtuk hebbe ik enige algemene regels voorgelt, waar naar men zynen ſtyl in het Nederduiſch bequamelyk kan ſchikken, om zowel met ene zuivere als klare en ſierlyke tale te ſpreken en te ſchryven. Maar dewyl ſommigen geoordeelt hebben, dat het niet ondienſtig zou wezen, dat ik behalve die algemene regels, ook iet in het byzonder aantekende van de verſcheidenheit van ſtyl, ten aanzien der verſcheide ſtoffen daar men van ſchryft, en kortelyk aanwees, wat'er voor onderſcheit van ſtyl en ſpreekwyzen dient waargenomen in het ſchryven van *Historien*, *Redevoeringen*, verklaringen over *Natuurkundige*, *Godigeleerde*, en andere zaken: zo hebbe ik, om ook hierin enige voldoening te geven, de moeite genomen, om dit volgende hiervan aan te tekenen, en zo beknopt als mogelyk waar, byeen te brengen. Doch ik moet den Le-

zer vooraf waarschuwen, dat hy zich niet verbeelde hier nette en naukeurige regels te zullen vinden van alles wat'er tot den styl zo van historien, als redevoeringen, en alle andere stoffen, vereischt wort; geleerde mannen hebben gehele boeken hierover geschreven, en dit is in weinige bladen niet te bevatten. Ons oogmerk is maar het voornaamste te zeggen, en te tonen, dat'er onderscheit moet wezen in den styl, naar het onderscheit der stoffen daar men van schryft.

II. Ik oordele, dat men dit voor enen vasten en voornamen regel moet houden, *dat de styl in allerlei soorte van schriften moet geschikt worden naar het oogwit daar de schryver op doelt*, immers daar hy in zyn schrift op moet doelen: want zo hier geen acht op wort gegeven, dat een schryver zynen styl voege naar het oogmerk van zyn schrift, zal hy by de lezers nooit uitwerken 't geen hy voorheeft. By voorbeeld, iemand wil iet schryven tot opwekking en vertroosting van enen zyner vrienden, die, door zware tegenspoeden gedrukt, moedt en troost van node heeft: zou het wel met het oogmerk van dien schryver overeenkomen, dat hy enen styl gebruikte die straf en stuur was, vol harde uitdrukkingen, in plaats van ene zachte en vriendelyke tale, die hy als balsem moet

moet leggen op de smertelyke wonde van zynen vriend? Of dat iemand een vreeslyk onweer zullende beschryven, dat hemel en aarde den ondergang, en het gansche menschedom den jongsten dag schynt te dreigen, hiertoe woorden en spreekwyzen bezigt, die dit maar slaauwelyk verbeelden, en den lezer geen sterker indruk geven, dan of het slegts een' gemeenen storm gewaait hadde, die met donder en blixem verzelt, hier en daar een weinig schade hadde veroorzaakt? Met zo een' styl zou die schryver immers niet uitvoeren dat hy beoogt: een slaauwe schildery kan geen levendige en sterke verbeelding geven; met sterk en straf schryven kan men niet troosten, gelyk men met vleijen niet bestraffen, noch met boertery ernst kan verwekken: die troosten wil, moet troostelyk schryven, met woorden en uitdrukkingen die ene bedroefde ziel verquikken, opbeuren, en hope geven tot ene gewenschte uitkomst. Dezen regel, mene ik, zal men met weinig moeite op alle soorten van schriften kunnen toepassen, dat namelyk naar het oogmerk des schryvers en van zyn schrift, de styl alsins moet geschikt worden.

III. De tweede regel is, *dat de styl ook moet overeenkomen met de zaken die men beschryft*: want dewyl 'er in een en zelve schrifte

niet zelden velerhande zaken voorkomen, is het niet mogelyk dat de styl overal eveneens kan wezen; de ene zaak is gewigtiger en van meer belang dan de andere: op de ene plaats spreekt men van leven, op de andere van doot: hier van het onuitspreeklyk geluk des hemels, daar van den rampzaligen staat der helle en der elendige verworpelingen; hier voert men enen Koning spreken- de in, daar enen Veltheer; op ene andere plaats weer enen lantman. Alle deze zaken moeten nootwendig naar heuren aart en eigenschap beschreven worden, en de styl moet de zaken volgen, ryzen en dalen, wat meer of minder verheven zyn, naar dat het de zaken zelve vereischen.

IV. Voor enen derden regel stelle ik dezen: *dat de styl ook moet geschikt worden naar de verscheide delen van een schrift*, inzonderheit van ene Rede, die men begint met een inleidinge, daarna een verhaal of uitlegging van zaken doet, die zaken wyders aandringt met kracht van redenen, hetzy tot overtuiging, of tot vermaning, of tot bestraffing, of opwekking en vertroosting. Gelyk hier de stem van enen Redenaar, als hy die rede in 't openbaar zal uitspreken, zich moet voegen naar de delen zyn- ner redevoeringe, zo moet hy 'er nootzake- lyk ook zynen styl wat naar veranderen, op-
dat

dat hy overal niet op de zelve wyze spreke. Doch het zal nodig wezen, dat ik deze regelen nu eens in het byzonder toepasse op verscheide stoffen en zaken, om den Lezer dit alles dies te klaarder voor ogen te stellen.

HET III. HOOFTSTUK.

*Van den styl in het schryven
ener Historie.*

I. **N**Aardien het voornaamste, zo niet het enige, oogmerk van enen Historischryver moet wezen om gebeurde zaken naar waarheit te verhalen, en de geschiedenissen zoals die voorgevallen zyn oprechtelyk zonder drift of eenzydigheit te melden, zo kan men hieruit lichtelyk in het gemeen bepalen, hoe de styl van ene *historie* moet wezen. Namelyk, dewyl de naakte waarheit geen valsch of versiert optooisel wil lyden, kan hier geen gezogte of opgepronkte styl geduldt worden, ook geen hoogdravende; maar zulk een styl, die tusschen hoog en laag gaat, waardoor men de zaken, die men verhaalt, naakt en klaar openlegt, de waarheit zuiver meldt, alle duisterheit en dubbelzinnigheit van woorden mydende, en zulke spreekwyzen gebrukende, die by de
B 4 geleer-

geleerden geprezen, echter ook van ongeletterden kunnen verstaan worden, gelyk zeker Grieksch schryver niet onaardig zegt. † Is de waarheit de ziel van de historie, de ziel en kracht van enen historischen styl bestaat in de waarheit klaar en oprecht voor te stellen, en de gebeurde zaken levendig en duidelyk te verbeelden: waarom Dionysius van Halikarnassen, den historischryveren deze wetten stelt: *Dat zy nooit onwaarheit moeten schryven: Niets van de waarheit ontveinzen: Niets schryven uit gunst of ongunst, maar alles naakt en klaar voor ieder openleggen.*

II. Maar dewyl 'er verscheide soorten van historien zyn, en in ene historie dikwyls verlerlei zaken voorkomen, die niet alle op de zelve wyze kunnen beschreven worden; zo is het nodig dat een historischryver die verscheidenheit wel in acht neme, en zynen styl naar de zaken wete te schikken. In ene en zelve historie moet men somtyts melden van oorlog, en van vrede; van bloedige veldslagen, daar duizenden sneuvelen, daar het veld met dode lyken bezaait legt, en de rivieren van bloet stromen; waarover men in het ene lant vol vreugde en gejuich is, en zege-

† Lucianus, πῶς δὲ ἱστορίαν συγγράφειν, seu Quomodo scribenda sit historia. p. m. 608. edit. Amst. 1687.

zegevuren aanteeft; terwijl het andere lant in diepen rouwe zit over de zware nederlaag van hun krygsheir. Dan moet men'er eens Koningen en Vorsten of andere grote personafien doen fpreken; dan deze en gene gevallen melden; dan landen, fteden, en rivieren befchryven; ook de godtsdienften, zeden, en levenswyze der vreemde volken; en wat 'er meer voor verfcheidenheit in de hiftorien voorkomt. Naar de verandering dezer zaken moet nootwendig ook de ftyl volgen, opdat men droevige dingen treurig, blyde vrolyk, vermakelyke aangenaam, en gruwzame fchrikkelyk verbeelde: dat men Vorsten vorftelyk doe fpreken, naar voorvalende gelegenheit: landen en fteden naukeurig en net befchryve: fchone lantdouwen fierlyk afmale; en dit met zulke woorden en fpreekwyzen, die den lezer alles op het levendigfte voor ogen ftellen, alsof hy de dingen zelf zag en hoorde.

III. Schoon een hiftorifchryver zich niet moet uitleggen op hoogdraventheit van ftyl, zo kan hy echter, daar het pas geeft, fierlyk en deftig genoeg fpreken, en mag ook zynen ftyl met figuurlyke en ontleende fpreekwyzen doorvlechten, als hy flegts zorg draagt dat het niet te verre ga, en dat hy de gevoeglykheit in achtneeme, om van ieder zaak naar heuren aart te fpreken. **B 5 HET**

HET IV. HOOFSTUK.

www.libtool.com.cn

*Van den styl in ene Redevoe-
ringe.*

I. **E**n *Redenaar* (Orator) heeft een ander oogmerk als een historischryver: want als deze de geschiedenissen naar waarheit verhaalt, en de dingen gelykze gebeurt zyn net beschryft, om die dus aan de tegenwoordige en volgende geslachten door zyne pen mede te delen, zo voldoet hy aan zynen plicht, en bereikt zyn oogwit. Maar een Redenaar beoogt wat meer: die schryft en spreekt niet alleen om waarheit te melden, maar hy zoekt die waarheit ook te bewyzen, te bevestigen, te verdedigen: hy zoekt zich aangenaam te maken by zyne toehoorders, hunne gemoederen in te nemen, en door zyne rede dit uit te werken, dat de toehoorders van de waarheit overtuigt worden, en hem alsins in 't geen hy spreekt toestemmen. Hier wort meer sieraat en kracht van woorden toe vereischt; waarom een Redenaar zich allermeeft op de welsprekentheit moet uitleggen, en het staat hem vry zyne rede met schone, verhevene, en krachtige manieren van uitdrukkingen te verryken, fraaie

fraaie ontleende spreekwyzen te gebruiken, ook deſtige en zinryke ſpreuken, en wat'er meer bequaam is om enen ſtyl te verſieren. Nergens mag men verhevener en hoogdravender taal voeren dan in ene rede, daar men van grootſe en verhevene dingen ſpreekt: nergens meer kracht van uitdrukkingen bybrengen, dan daar men zyne zaak, die van gewigt is, verdedigt, hetzy voor de vierſchaar, of voor het volk. Hier kan men in den lof van grote en doorluchtige Mannen uitweiden: deugt en vroomheit elk krachtig aanpryzen, en die op het heerlykſte en beſtemlykſte voorſtellen; in't tegendeel van ondeugt en godtloosheit ieder afraden en ſchuwmaken, met die zeer lelyk en afſchuwelyk af te malen. Met een woort, hier kan de welſprekentheit al haar kracht oefenen, en de ſtyl van enen Redenaar kan met ſieraat van taal pronken boven alle andere. Doch ik moet'er ook deze waarschuwing byvoegen; dat men zynen drift hier den teugel niet te lang viere, maar binnen de palen blyve, en de welſprekentheit niet verandere in een ydel en verwaant gezwets van trotſe en hoogdravende woorden, dikwyls op de zaken weinig paſſende: dat men ook niet te veel verbloemde en geleende ſpreekwyzen gebruike, maar in alles de middelmaat wat houde,
die

die doorgaans de veiligste weg is. Men kan hier lichtelyk te hoog vliegen; en niemand moet zich inbeelden, dat grootste en verwaande woorden, en allerlei gebloemdesprekwyzen, zy voegen in de rede of niet, enen verheven styl maken, en dat hier de welsprekentheit in bestaat; geensins: als de woorden en spreekwyzen niet passen op de zaken, en de zaken zelve geringer dan de woorden zyn, is het geen wel- maar groot-spreken; en zo een verwaande taal is walge-lyk, en verveelt elks oren.

II. By Grieken en Romeinen plagten weleer de Redevoeringen in groot gebruik te wezen, zo voor den Raat, als in de Vierscharen, en voor het volk; en men vont 'er zeer uitstekende Redenaars, als Isocrates, Demosthenes, Cicero, Quintilianus en andere, van welke nu noch vele schone stukken hunner schriften, zo in de Grieksche als Latynsche tale, overig zyn: deftige voorbeelden voor die zich in de welsprekentheit willen oefenen. Maar onder ons zyn die Redevoeringen in de Nederduitsche tale zeer weinig in gebruik buiten de Kerk, en de meeste en voornaamste Redenaars, die in het openbaar in onze tale redevoeren, zyn de Predikanten of Kerkredenaars, die tot de Gemeenten spreken, en als gezanten van
Godts

Godts en Christus wege haar het woort der waarheit en des levens verkondigen. 't Zal, gelove ik, niet ondienstig wezen, dat ik eens in het korte aanwyze hoe de styl ener Kerkrede behoort te zyn, zo in het gemeen, als in het byzonder in hare verscheide delen; het geen niemant voor een nodeloos werk moet aanzien, dewyl 'er niet alleen de Predikanten, maar ook inzonderheit de Gemeenten, zeerveel aangelegen is, in wat styl Godts woort gesproken, en den toehoorderen verklaart en toegepast worde.

III. Nademaal een Kerkrede voornamelyk bestaat in een verklaringe over enig gedeelte der heilige Schriften, waardoor men zyne toehoorders tracht wys te maken tot zaligheid, en het oogmerk van een' Predikant is de Gemeente te leren en te sichten, en haar tot kennis en verstant der goddelyke Schriften te brengen; zo kan men in het gemeen geen beter styl in ene Kerkrede gebruiken, dan die Schriftuurlyk is, dat is, doormengt met woorden en spreekwyzen uit de heilige Schriften zelf genomen, om dus zoveel mogelyk is overal met Godts eige woorden te spreken. Daar men een bequame manier van spreken in de Schrift kan vinden om zyne zaken uit te drukken, zou ik niemant raden die elders te zoeken: Schrif-

tuurlyke woorden en spreekwyzen worden van de Gemeente best verstaan, inzonderheit van die zich oefenen in het lezen van Godts woort. En men kan hier over geen gebrek klagen, naardien de ondervinding my en vele anderen geleert heeft, dat die zich wil benaarstigen in het lezen der H. Schriften, om zich de woorden en spreekwyzen daardoor eigen te maken, altoos overvloed genoeg zal vinden, niet alleen van eigentlyke, fraaie, en bequame uitdrukkingen, maar ook van sierlyke en overkrachtige spreekwyzen, die zoze maar wel gebruikt, en gevoeglyk in de rede geschikt worden, den styl enen groten luister van welsprekentheit kunnen geven. By voorbeeld, wie zou een zware sterfte, door pest of andere besmettelijke ziekten veroorzaakt, krachtiger en beklaaglyker kunnen beschryven, dan met deze woorden? *De doot is in onze vensteren gekommen, zy is in onze paleizen gekomen; om de kinderkens uit te roeijen van de wyken, de jongelingen van de straten.* Jer. ix. 21. Is het niet een sterke taal, als Job in zyne zware elende, die hem alle hope van herstellinge scheen te benemen, dus spreekt? *Wat is myn kracht, dat ik hopen zou? of welk is myn einde dat ik myn leven zou verlengen? Is myn kracht stenen kracht? is myn vleesch staal?* Job. vi. 12. In

t te-

't tegendeel hoe zou een elendige ziel in noot en verlegenheit hare hope en betrouwen op Godt beter uitdrukken, dan met deze tale? *Wat buigt gy u neder, o myne ziel, en wat zyt gy onrustig in my? hoop op Godt, want ik zal hem noch loven; hy is de menigvuldige verlossing myns aangezigts, en myn Godt.* Ps. XLII. 12. Zou iemant zyne onschult en rechtvaardigheit wel krachtiger kunnen be-
 tuigen, dan Job wederom doet met de volgende woorden? *O aarde bedek myn bloet niet; en voor myn geroep zy geen plaats! Ook nu, zie in den hemel is myn getuige, myn getuige is in de hoogten. Zo ik myne hant tegen den weze bewogen hebbe, omdat ik in de poorte myne hulpe zag; myne schouder valle van het schouderbeen, en myn arm breke van zyne pype af.* Job XVI. 18. XXXI. 21. 22. Dit zyn maar weinige staaltjes uit een grote volheit. De Lezer moet echter dit zo niet opnemen, alsof ik hiermede alle andere spreekwyzen, die niet schriftuurlyk zyn, uit ene Kerkrede zou willen verbannen; dit is myn mening niet: want die kunnen en mogen hier ook, daar het voegt, gebruikt worden; en men moet hier met verstant en oordeel te werk gaan, om te zien hoe men zyne gedagten tot nut van den toehoorder best kan uitdrukken.

IV. Het is verre beneden de waarheit van
 Godts

Godts heerlyk en dierbaar woort, dat het de Gemeente wort voorgestelt met enen slegten en laffen styl, gemengt met gemene praatjes en onnozele gelykenissen, die in geen Kerkrede kunnen geleden worden: maar aan de andere zyde moet men zich hier ook wat matigen, om den styl niet op te hogen trant te brengen; want de preekstyl moet zedig wezen; en men heeft hier zo grote vryheit niet van hoogdravende taal te voeren, als in ene rede over wereltsche zaken. Men moet prediken dat het alle toehoorders verstaan kunnen, en dat zy ten aanzien van de woorden genen uitlegger behoeven. Deze twee uitersten moeten hier zorgvuldig gemydt worden, dat men verstandige toehoorderen zyne rede niet walgelyk make door enen laffen styl, noch al te grote verhevenheit van tale gebruike, waardoor men onverstaanbaar wort by hen die weinig geoefent zyn.

V. Vooral dient men ook, hier op toe te leggen, dat de styl ener Kerkrede aangenaam en vloeiende zy, en licht om te bevatten, opdat men zonder moeite gehoord worde. Een rede, die uit lange zinnen of perioden bestaat, die met vele tusschenreden opgevult zyn, zodatze dikwyls na tien of twaalf regels eerst met het werkwoord ge-

gesloten worden, is moeilyk te lezen, maar noch moeilyker te horen; en zo een' styl kan ik niet goetkeuren in ene Kerkrede: want wat toehoorder kan zulk een' styl met zyne gedagten volgen? veel minder onthouden: en ik mene dat dit nochtans de beste wyze van preken is, dat men de toehoorders Godts woort zo verklare, dat zy het zonder moeite verstaan, en daarna eens weer overdenken kunnen; want buiten dit hebben zy'er weinig nut van. Derhalve moet men den styl zo schikken, dat de perioden van matige lengte zyn, en gemakkelyk ten einde lopen, zonder door vele tusschenzinnen te lang op gehouden te worden.

VI. Een Kerkrede heeft drie voorname delen, een *Inleiding*, een *Verklaring*, en een *Toepassing*. De *Inleiding*, schoon by sommigen voor geen deel van de rede gehouden, is echter nodig om de toehoorders vooraf kortelyk te bereiden en tot aandacht te verwekken. Hierom moeten de inleidingen zowel ten aanzien van den styl, als van de stof, aangenaam en gevallig zyn. Fraaie zinnebeelden, voorbeelden, gelykenissen, en diergelyke stoffen, alsze op de texten wel kunnen gepast worden, zyn zeer bequaam tot inleidingen; en die moeten wat levendig en sierlyk voorgesteld worden, opdat de toe-

hoorders aanstonts opmerkende worden, en zich uit dat begin een goet gevolg van de gansche rede beloven.

VII. In de *Verklaringe*, hetzy men woorden of zaken ontvouwt, moet de styl leerzaam en bevattelyk wezen; eenvoudige dingen moeten ook eenvoudig en met weinig optooisfel van woorden verklaart worden. Komen 'er zaken voor, die gewigtiger en verhevener zyn, dan moet men den styl ook wat verheffen, opdat zaken en styl elkandere gelyk zyn. Dat men in het bybrengen van schriftuurplaatsen altyt een en zelve manier van spreken gebruikt, staat zeer arm en gebreklyk; hier moet men wat verandering van spreekwyzen maken; by voorbeeld: gelyk *Paulus spreekt in den brief aan de Romeinen: naar de tale van den Apostel Petrus: zo luiden Davids woorden in den xxiv. Psalm: zo staat 'er by Jhesaias: dus hoort men Godt zelven spreken by den Profeet: volgens de lesse die onze Heilant Jhesus aan zyne discipelen gaf: en diergelyke veranderingen meer.*

VIII. In de *Toepassing* komen voor, *bestraffingen, vermaningen, opwekkingen, vertroosting*, naardat de texten, die men verklaart, zulx vereischen. De bestraffing van zware en gruwzame zonden eischt enen straffen en ernstigen styl, waardoor men de zonden met hare

hare quade en droevige gevolgen den zondaar levendig voor ogen stelt. Maar men onthoude zich hier van alle scherpe en stekende manieren van spreken; van schamperre verwytingen, dezen of genen in het byzonder treffende: een wyze van bestraffen die de menschen niet beter zal maken, maar veeleer in hun quaat doen verharden, en enen groten afkeer van den Leraar in hun verwekken. Men moet op zo een wyze bestraffen, dat men den zondaar overtuige van zyn misdryf; hem in het harte grype; het quaat zo voorstelle, en hem daar met zulk een' ernst van afrade, dat hy klaarlyk zie, dat men zyne behoudenis zoekt, en dat die bestraffing alleen geschiet om hem het schrikelyk quaat der zonde en haar dodelyk gevolg voor ogen te doen zien, en zyne ziel uit het eeuwig verderf te rukken. In de bestraffinge van minder gebreken, moet de styl zo sterk en straf niet zyn als in grote zonden, maar overtuigende, afradende, met redenen die klaar tonen, dat die gebreken gansch strydig zyn tegen Godts wet en's menschen verplichting, en dat wy schuldig zyn in alles naar Godts wille en bevel te leven.

IX. *Vermaningen* eischen enen ernstigen en krachtigen styl: want hier moet men de

toehoorders de deugt en godtvrugtigheit op het beste aanpnyzen, die op het schoonste en beminlykte voordragen, hen aanmoedigen tot hunnen plicht, met krachtige beweegredenen, genomen zo van hunnen staat en verplichtinge, als van de heerlyke vruchten van de deugt, en de dierbare beloning die Godt zyne gehoorzame en getrouwe di-naren heeft toegezezt. Hier kan men woorden en spreekwyzen gebruiken, die dit alles op ene deftige wyze uitdrukken: hier kan men bewegen, aandringen, overreden, alles bybrengende wat bequaam is om de toehoorders tot betrachtting der ware godtvrugtigheit aan te zetten.

X. In *opwekkingen* en *vertrooſtingen* moet de ſtyl wat vriendelyk en aangenaam wezen, bequaam om verlegene menſchen en die in zwarigheden zyn, of daarvan gedreigt worden, moet te geven en op te beuren, opdat zy niet bezwyken, maar ſtantvaſtig blyven in gedult en hope, op Godt betrouwende, die gezegt heeft, *Ik zal u niet be-geven, Ik zal u niet verlaten.* Dit kan men met redenen en voorbeelden beveſtigen, tonende hoe Godt zyne hulpe aan anderen bewezen, en hen uit hunne noden verloſt heeft, beſluitende met deze of diergelyke taal: Houdt dan maar moet, myne Broe-
ders,

ders, Godt, die het belooft heeft, is getrou; al moeten wy ook in een dal van de schaduwe des doots gaan, wy hebben niet te vrezen, want de Heer zal by ons zyn; zyn stok en staf zullen ons troosten: ja hy zal ons eindelyk een blyde uitkomst geven, opdat wy zynen naam verheerlyken. En dit zy genoeg van den styl ener Kerkrede.

HET V. HOOFTSTUK.

Van den styl in het verklaren van Redenkundige en diergelyke stoffen: ook in het schryven van Brieven.

I. **I**ndien een Filosoof, of Redenkundige, zynen styl met welsprekentheit versiert, ik zal het niet laken, maar zo hy die niet heeft, ik zalze van hem ook zozeer niet eischen, zegt elders Cicero *, de meester der welsprekentheit; maar dit vordert hy van hem, dat hy zyne mening met klare en duidelyke

C 3

* Cic. Lib. 1. de Finibus: Oratio me illius Philosophi non offendit, nam & complectitur verbis quod vult, & dicit plane quod intelligam: & tamen à Philosopho, si afferat eloquentiam, non asperner: si non habeat, non admodum flagitem.

delyke woorden wel uitdrukke, opdat men zyne rede recht verstaan kan. Een schone lesse voor alle die over Redenkundige stoffen willen schryven. Heeft iemand de bequaamheit, dat hy die met enigen sieraat en bevalligheit van tale weet voor te stellen, 't is goet: zo niet, hy voldoet, als hy maar met ene zuivere tale spreekt, en zyne gedagten met klare en verstaanbare woorden uitdrukt. Dit volgt wederom uit het oogmerk van zo een' schryver: want een Filosoof schryft of redeneert over zulke zaken, die hy, zoals hyze zelf begrepen heeft, ook anderen wil doen bevatten, om die tot zyne mening en gevoelen over te brengen. Dit kan niet geschieden door ene duistere en verwarde taal, door vreemde en gezogte woorden die nauylx verstaanbaar zyn; maar hy moet hiertoe klare en eigentlyke woorden gebruiken, die best bequaam zyn enen levendigen indruk van de zaken te geven, waarin myns oordeels de beste welspreketheit van zo een' styl bestaat. Dit blykt ook uit de nature en aart der zaken zelve: by voorbeelt, een Filosoof redeneert over de natuur en eigenschappen ener geestelyke zelfstandigheit, hetzy van Godt, of de zielen der menschen of Engelen: hy onderzoekt naar den oorsprong van al het geschapene, hoe,
en

en van wien, die dingen hun wezen en hoedanigheden hebben ontfangen, hoeze onderhouden en beftiert worden: hy redenkavelt over de wonderbare vereniging van ziel en lichaam in den mensch; en van andere dingen meer, die tot de Natuur-en Redenkunde behoren. Deze zaken zyn van dien aart, datze meest met het verftant moeten begrepen worden: en derhalve eifchen zy zulke woorden, die haar klaar en duidelyk aan het verftant voorftellen; en de grootfte kunst is hier, om de meest eigentlyke en natuurlykfte woorden uit te vinden, die het klaarfte en levendigfte begryp van de zaken verwekken: want hoe men iemand klaarder bevatting van de zaak kan geven, hoe hy die beter verftaan zal. Zy voldoen noch aan hun oogwit, noch aan de zaken zelve, die over Filofofifche en Natuurkundige ftoffen fchryvende, hunnen ftyl oppronken met allerlei oneigentlyke en ontleende manieren van fpreken; die hier zekerlyk weinig voegen, en de gedagten van den Lezer geen zuiver denkbeeld van de zaken geven, maar die in 't tegendeel aftrekken en verwarren. Men leze Cicero eens in zyne Tufculaansche boeken, en die hy van het hoogfte goet tegen Epicurus gefchreven heeft, gelyk in

C 4

meer

† Quæft. Tufcul. De Finib. bonorum & malor.

meer andere van zyne Filosofische ſchriften, en men zal zien, hoe weinig ontleende ſprekwyzen hy daar gebruikt: in't tegendeel hoe hy alles zeer natuurlyk, en met weinig ſieraat van woorden voorſtelt, de beſte welſprekentheit en netſte ſieraat daar ſtellende in de klaarſte en eigentlykſte uitdrukkingen ener zuivere tale: en zo ons iemant tot een voorbeeld in allerlei ſoorte van ſtyl kan verſtrekken, het is deze grote man, hierin boven elks lof geſteigert, en die onder alle wereltsche ſchryvers in dit ſtuk geen weerga heeft.

II. Dit zelve heeft men ook waar te nemen in het beſchryven van zekere *kunſten* en *wetenſchappen*. Hoe klaarder en duidelyker ſtyl hier gebruikt wort, hoe het de Lezer beter kan begrypen: en het is immers het oogmerk van den ſchryver, om zyne kunſt door de pen aan anderen te willen leren en mededelen: hoe dan een Lezer met minder moeite zyne voorſtellingen kan bevatten, hoe hy zyn oogmerk beter bereikt.

III. Belangende den ſtyl der *Brieven*: men weet, dat gemeenzame brieven met dit oogmerk geſchreven worden, opdat de ene vriend den anderen van zynen welſtant, of van den ſtaat van zyn huis en goederen, of van andere diergelyke voorvallen enig berecht geve:

re: en outvader Hieronymus zegt elders niet qualyk, dat door middel van enen brief afwezende vrienden by elkandere tegenwoordig zyn. * Hieruit blykt, dat de styl der brieven niet groots noch hoogdravendt, maar gemeenzaam moet wezen, † byna of men met elkandere spreekt, en de een den anderen iet verhaalt: mydende nochtans alle onzuiverheit van tale en slegte woorden, die in 't schryven nergens kunnen geleden worden. Zo de brieven van meer belang zyn, en dat men over grote en gewigtige zaken schryft, dan moet de styl naar vereisch der

C 5

stosse

* *Epistolare officium est de re familiari, aut de quotidiana conversatione aliquid scribere: & quodammodo absentes inter se praesentes fieri, dum mutuo quid velint aut gestum sit nuntiant.* Hieron. *Epist. ad Marcellam Tom. III. p. 47.* Et Cicero *Epist. fam. L. II. Ep. xv.* *Epistolarum genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, cujus causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset*

† *Idem Epist. fam. Lib. IX. Ep. XXI.* *Verumtamen quid tibi ego in epistolis videor? nonne plebejo sermone agere tecum? nec enim semper eodem modo. Quid enim simile habet epistola aut iudicio aut concioni? quin ipsa iudicia non solemus tractare uno modo. Privatas causas, & eas tenues, agimus subtilius, capitis aut famae scilicet ornati. Epistolas vero quotidianis verbis texere solemus.*

stoffe wat sterker en verhevener zyn; behoudende echter iet van de gemeenzaamheid, opdat er ondericheit blyve tusschen den styl in ene redevoeringe, en tusschen den styl der brieven.

HET VI. HOOFSTUK.

Van de spellinge en kracht der Letteren.

I. **W** Y hebben in het Nederduitsch xxiv. letters, doch zo men de *j* en *y* voor twee byzondere letteren telt, zyn'er xxvi. als *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.* Van deze zyn de volgende zes *vocalen* of *klinkletters*, als *a, e, i, o, u, y*, de overige xx zyn *consonanten* of *medeklinkers*, die niet kunnen uitgesproken worden als met behulp van ene der klinkletteren, gelyk *be, ce, de, ef, ge, ha, je* of *jot, ka, el, em, en, pe, que, er, es, te, van, of ve, we, ex, ze* of *zade.*

II. Men schryft nu doorgaans *aa* voor *ae*, als in *staan, gaan, raat, daat*, enz. welke verdubbeling van de *a* ik beter keure dan *ae, staen, gaen, raet, daet*, omdat twee vocalen van enen klank sterker en helderder luiden dan twee van verscheide klanken, die
lichte-

lichtelyk ineen smelten, en een tweklank worden. Immers is de *ae* in de Latynsche tale een tweklank in de woorden *Caesar*, *Naevia*, *aegrotus*, *aemulus*, enz. en hoe wiert die by de Romeinen uitgesproken? niet *Cesar*, *Nevia*, *egrotus*, *emulus*; ook niet *Casar*, *Navia*, *agrotus*, *amulus*, maar met enen klank uit *a* en *e* t' zamengesmolten, en het geluit van de Grieksche *η* uitbrengende. Zo de *e* in *staen*, *gaen*, *raet*, een verlengde *a* maakt, kanze in *roet*, *sloet*, *boem*, en in *duer*, *muer*, ook een verlengde *o* en *u* maken, en men zou dan in plaats van *root*, *sloot*, *boom*, *duur*, en *muur*, zowel *roet*, *sloet*, *boem*, *duer*, en *muer* kunnen schryven, als *raet* en *slaet*. Doch gelyk de *e* hier met reden verworpen wort, als geen *o* of *u* verlengende, zo heeft men ook billyk voor *ae* twee *aa* ingevoerd, die, gelyk snaren van enen toon, zuiverder geluit geven.

III. De *c* verschilt van de *k*; immers by ons is de *k* van sterker geluit, en wort hierom beter gebruikt in *Koning*, *kryg*, *kracht*, en diergelyke woorden: en men hoede zich vooral om de *c* ooit achter aan een woort of lettergreep te zetten, als in *sterc*, *ryc*. In *ick*, *klanck*, is de *c* overvloedig, en de *k* kan't hier alleen uithouden. In deze volgende woorden *Cesar*, *Cicero*, *Cyprus*, *Ceder*,

der, *Cypres*, *Oceaan*, *Cichorei*, en enige andere, uit het Grieksch of Latyn oorspronkelyk, is de *c* niet te verwerpen. Doch *sieraat*, *sieren*, *versieren*, is beter met een *s*. *CH* is wat scherper van geluit dan de *g*, hoewel in *kracht* en *magt*, *geslacht*, en *plagt*, *gewicht*, en *licht*, dit onderscheit weinig gehoort wort. Omdat *magt* komt van *mogen*, *gewicht* van *wegen*, *dragt* van *dragen*, *klagte* van *klagen*, schryft men zulke woorden met een *g*, maar *kracht*, *zucht*, *licht*, *wacht*, *vrucht*, enz. met *ch*. hoewel anderen die ook wel met een *g* schryven.

IV. De *d* wort by velen in *heid*, *hand*, *land*, *God*, alleen zonder *t* geschreven: maar ik beroepe my op elks oren, of men in de uitsprake dier woorden geen *t* kan horen; en zo daar een van beide kan afwezen, zal het de *d*, en niet de *t* zyn; gelyk men in *heit*, *hant*, *lant*, *kint*, *wint*, *bloet*, *gemoet*, ook in *stat*, *pat*, *gebot*, *eet*, en alle diergelyke woorden, de *d* kan missen. De reden, die men van dit schryven geeft, dat men daarom de *d* alleen gebruikt, omdat het meervout dezer woorden *handen*, *landen*, *Goden* heeft, is van gene kracht: want het is wat anders of de *d* een syllabe opent, wat anders of zy die sluit: in *hand* komt al de kracht der uitsprake op de

de *d* aan, en zy is niet magtig om het alleen uit te houden; maar in *han-den*, *landen*, *Go-den*, opentze de tweede fillabe, datze zonder hulpe of veranderinge doen kan, alzo een lettergreep met zagter uitsprake geopent dan gesloten wordt. Daar zyn zeer weinige woorden in onze tale die met een *d* in't ende bestaan kunnen. *Rat* en *vat*, *rant* en *kant*, *doot* en *groot*, spreken wy eveneens uit: zal men dan nu, omdat men *raden*, *randen*, en *doden* zegt, en *vaten*, *kanten*, en *groten*, de eerste woorden in het enkel getal met een *d*, en de andere met een *t* schryven, zonder te letten of men de kracht der uitsprake voldoet of niet? die de *d* hier wil behouden, moet'er de *t* byvoegen, en schryven *radt*, *randt*, *doodt*; doch de *t* is anders genoeg. Naar dezen regel zou men dan ook voor *geloof*, *leef*, en *zweef*, *geloov*, *leev*, en *zweev*, moeten schryven, omdat men *geloven*, *leven* en *zweven* zegt; en voor *wys*, *prys*, *huis*, *wyz*, *pryz*, *huiz*, omdat het meervout dezer woorden heeft *wyzen*, *pryzen*, *huizen*. Maar dit is waarlyk een grote mispelling: geen *v* of *z* zynde by ons zagte letters, hebben het vermogen om fillaben te sluiten, dat kunnen de *f*, en *s* doen die sterker zyn; en zo de *v* en *z* achter aan een woort of fillabe komen, moet men die

in

in *f* en *s* veranderen, volgens den regel die in alle talen plaats heeft, *quod litterae ejusdem organi inter se facile permittantur*, dat letters van ene of byna de zelve uitsprake lichtelyk verwisselt worden, en de ene voor de andere gestelt, als *f* voor *v*, *t* voor *d*, *s* voor *z*, *x* voor *ks*, *g* voor *k*, enz.

De *d* wort somtyts verdubbelt, als ook de *t*, om onderscheit te maken in werkwoorden die in *praes.* *Imperf.* of in den tegenwoordigen en onvolmaakten tyt op de zelve wyze worden uitgesproken, als ik *trachte*, *melde*, *klede*, *verplichte*, *vluchte*, in *imperf.* ik *trachtte*, *meldde*, *kleedde*, *verplichtte*, *vluchtte*, Doch hiervan zal onder de werkwoorden naderhant meer gezegt worden. Hier kan de Lezer in deze woorden *meldde*, *kleedde* horen hoe zagt de *d* in't ende van de eerste fillabe luidt *meld-de*, *kleed-de*: en in zulke woorden die geen sterker uitspraak hebben, kan de *d* alleen volstaan, gelyk ook in ik *raadde*, *verbeeldde*, *arbeidde*, *antwoordde*, enz.

V. De *f* wort met reden gebruikt in eigenamen, die wy uit het Grieksch of Latyn in onze tale overbrengen, en daar met *φ*, of *ph* geschreven worden, als in *Filosoof*, *Filippus*, *Filadelfus*, voor *Philosooph*, *Philippus*, *Philadelphus*, volgende hierin de Grieken

ken † en Latynen, die de eige namen uit andere talen in de hunne overbrengende, die naar den aart hunner tale buigen, en verzagten, als in *Caesar*, Καίσαρ, *Aquila*, Ἀκυλα, *Quarins*, Κυάρτος: dus schryven de Latynen de Griekſche woorden Φήμη, of Φάμα Doric. Φύγη, Φῶρ, met een *f*, *fama*, *fuga*, *fur*; en zy plagten ook *Eryges*, *Faron*, *Ferecides* &c. te ſchryven met een *f*, niet met *ph*. dat naderhant is opgekomen. * Als men Filoſoof met een *f* ſchryft, kan 'er niemand Pilooſoof uit lezen, gelyk ik wel gehoort hebbe van zulke die geen andere als de Nederduitſche taal verſtonden. Ik hebbe tot nocht toe geen Nederduitſch woort gevonden daar *ph* in komt. Ook leren ons de Taalkundigen dat de Griekſche φ door *ph* niet beter wort uitgedrukt dan door *f*, willende dat deze letter, die eigentlyk anders de Griekſche *f* is, by die volken noch anders wiert uitgesproken als wy met *f* of *ph* doen. † Zodat 'er geen de minſte reden is waarom wy die woorden met *ph* zouden ſchryven.

VI. De *g* en *k* worden dikwyls verwiffelt, en

† Vid. Joſeph. Antiq. Lib. I. c. 7.

* Giſb. Cuper. Obſerv. L. III. c. 8.

† Martin. Lex. in F. Gatak. de ſtylo N. T. c. 2. Sciopp. Gram. Philoſ. de Conſonantibus.

en men schryft *Koning* en *Konink*, *lang* en *lank*, *gang* en *gank*, *gevangen* en *gevangen*; ook wel *gevangenis*, *langkheit*, *vergangkbaar*, met *gk*; maar dit leste, schoon ik het op gezach van Vondel en anderen ook gevolgt hebbe, komt my nu wat hart voor, en my dunkt dat een van beide *g* of *k* hier genoeg is. In *heilig*, *rechtvaardig*, *genadig*, *dengt*, *zrengt*, kan de *g* zonder *h* wel volstaan.

VII. De *ij* wordt nu van de meeste Schryvers verworpen, en men gebruikt daarvoor overal een *y*, als in *wy*, *gy*, *myn*, *schryven*, *blyven*, *gelyk*, *styl*, *waardy*, enz. oordelende dat de *ij*, zynde een t'zamengevoegde letter uit *i* en *j*, den rechten klank niet geeft, die men in de *y* hoort. Sommigen willen de *ij* echter behouden in *zaaijen*, *maaijen*, *bloeijen*, *groeijen*, enz. hoewel Vondel in deze woorden niet meer dan een enkele *i* gebruikt, *zaaien*, *maaien*, *groeien*, *bloeien*, *vleien*, *schreien*. Met de *j* schryft men *jaar*, *jagt*, *jeugt*, *jongeling*, *juk*, *juweel*.

VIII. De spelling met *kw* in plaats van *qu* in *kwaat*, *kwellen*, *kwyten*, is om de hardigheid der uitsprake niet goet te keuren, en men schryft beter *quaat*, *quellen*, *quyten*. Dat de *w* in *eenw*, *leenw*, *nieuw*, *vrouw*, *getrouw*, enz. in het enkel getal dier woorden overtollig is, stemme ik ook niet ongaarne

gaarne toe, schoon ik die tot nocht toe altoos gebruikt hebbe: maar in het meervoudig getal wortze duidelyk gehoort *eenwen*, *leenwen*, *nieuwe*, *vrouwen*, enz. gelyk ook in *schuw*, *ruw*, *weduw*, *schaduw*. My dunkt, dat men in het werkwoord *houwt* de *w* wel mag behouden, en schryven, *hy houwt hout*; *hy houwt een bou in het hout*.

IX. De *x* wort by verkorting voor *ks* geschreven in *volx*, *ryx*, *elx*. Hoewel anderen oordelen, dat men de *ks* hier diende te behouden tot een kenteken van den genitivus: het geen echter in *reex*, *dagelyx*, *nau-lyx*, *grotelyx* om die reden niet nodig is.

X. Men schryft nu *z* voor *s* in *zyn*, *zuiver*, *zeven*, *zwaar*, *zien*, en meer zulke woorden die van ene zagte uitsprake zyn. Doch ik hebbe gemerkt dat vele hierin dikwyls missen, niet recht onderscheidende wat woorden een *z* of een *s* vereischen. De *z* is by ons zagter van geluit dan de *s*. In *sterk*, *stryt*, *suiker*, *staan*, kan geen *z* gebruikt worden; en wederom in *zwaar*, *zwaan*, *zien*, *zilver*, geen *s*: zo men *swaar*, *swaan*, *sien*, *silver*, met een *s* schryft, luidt het op zyn Friesch; en schryft men *zierk*, *zryk*, *zuiker*, *ztaan*, met een *z*. Zo is de uitspraak veel te zagt. De *s* sifft meer door de tanden dan de *z*, die niet zo sterk gehoort wort.

En dit is het rechte onderscheid dezer twee letteren in onze Nederduitsche tale; gelyk de volgende woorden noch ten overvloed leren,

Zingen. Sissen.

Zaat. Sabel.

Zuigen. Suiker.

XI. Ik moet hier noch iet byvoegen van de spellinge met twee vocalen in *raaden*, *leeven*, *geeven*, *boomen*, *stroomen*, *muuren*, *uuren*, in plaats van *raden*, *leven*, *geven*, *boomen*, *stromen*, *muren*, *uren*, met ene vocaal. Ik zie noch geen genoegzame redenen die deze spelling kunnen verdedigen. Wat taal is'er, van die in enige achtinge zyn, daar een lange klinkletter door twee vocalen zonder noot wort geschreven? Immers by Hebreuwen, Grieken, Latynen, Hoogduitschen, en Franschen zou dit barbarisch schynen; *ma*, in *amare*, en *ce*, in *docere* by de Latynen, en by de Hoogduitschen *ha*, in *haben*, *le*, in *leben*, *se*; in *segen*, *lo*, in *loben* worden maar met ene *a*, *e*, *o*, geschreven. Waartoe dan in het Nederduitsch twee letters gebruikt, daar ene genoeg is? Men zoekt deze spelling te verdedigen, vooreerst in de *werkwoorden* die in het enkel getal van de imperativus praes. of gebiedende wyze, twee vocalen hebben, als *leef*, *hoor*, *stuur*, enz. welke gebiedende wyze men houdt voor de
radix

radix of het wortelwoort der werkwoorden, waaruit alle de andere tyden en wyzen kunnen gemaakt worden. Hierom oordeelt men, dat die twee vocalen in de imperativus *leef*, *hoor*, *stuur*, ook in de indicativus ik *leeve*, *hoore*, *stuure*, en in de infinitivus *leeven*, *hooren*, *sturen*, moeten behouden worden. Maar dit is niet nootzakelyk: want de reden waarom de imperativus dezer woorden twee klinkletters eischt, is omdat de ene alleen niet genoeg is om een lange fillabe te maken wegens den volgenden consonant, waarom die vocaal nootwendig moet verlengt worden, opdatze tegen den consonant niet aanstote, anders zou het *lef*, *hor*, *stur*, wezen. Maar in de indicativus en infinitivus, gaat de consonant over tot een tweede fillabe, als *lee-ve*, *hoo-re*, *stuu-re*, en *lee-ven*, *hoo-ren*, *stuu-ren*; waarom de tweede *e*, *o*, *u*, hier niet meer nodig is, dewyl het ene alleen nu lang genoeg kan uithouden, en *le*, in *leven*, *ho*, in *boren*, *stu*, in *sturen*, zo lang zyn als *va*, in *vader*, *we*, in *weder*, *ko*, in *koning*. Derhalve is het onnodig en overtoellig hier twee klinkletters te gebruiken, daar men met ene volstaan kan. Dat de tweede vocaal in *draag*, *leef*, *hoor*, enz. geen wortel-letter is, die men nootwendig moet behouden, maar alleen tot hulpe en verlenging der

eerste dient, blykt uit de woorden *ga*, *sta*, *sla*, daar ene *a* alleen volstaan kan om ene lange lettergreep te maken, en geen verlenging door een tweede vocaal nodig heeft, omdat 'er geen consonant of medeklinker volgt. Doch zo men hier een *i* achter voegt, moet de *a* aanstonds door een tweede vocaal verlengt worden, als men zal lezen *gaat*, *staat*, *slaat*, en niet *gat*, *stat*, *slat*; een klaar bewys, dat de tweede vocaal hier alleen dient tot verlenging van de eerste wegens den volgende consonant. Ten anderen wil men ook deze spelling met twe klinkletteren gebruiken in het meervout van zulke naamwoorden, die in het enkel getal twe klinkers hebben, als *taal*, *taalen*, *raat*, *raaden*, *heer*, *heeren*, *boom*, *boomen*, *muur*, *muuren*, enz. Doch hier is de zelve reden, waarom het enkel getal dezer naamwoorden met twe vocalen moet geschreven worden, als in de imperativus van de werkwoorden, teweten de noodzaaklykheit, omdat men geen *taal*, *raat*, *heer*, *boom*, *muur* met ene *a*, *e*, *o*, *u*, kan uitspreken, maar dat 'er tot de langheit der syllabe noch een tweede klinker vereischt wort om het tegen den volgende consonant uit te houden: maar die consonant in het meervout tot een tweede syllabe overgaande, als in *taalen*, *raa-den*, *hee-ren*, *boo-men*, *muu-ren*, staat de

de tweede vocaal die hier maar tot behulp van de eerste dient, overtollig, en wort met reden uitgelaten, als niet meer nodig tot de langheit der lettergrepe, die met ene *a, e, o, u*, in *raden, heren, bomen, muren*, zo lang is als in *baden, steden, koper*, enz. Ik zie dat men tot verdediging dezer twe klinkletteren wel ene nieuwe spelling zou willen invoeren, om namelyk de consonant aan de eerste lettergreep te laten blyven, zonder die tot de tweede over te brengen, spellende *leev-en, hoor-en, taal-en, heer-en, boom-en, muur-en, vrolyk-er, logen-aar, goed-ig, nood-ig, woon-ing*, in plaats van *lee-ven, hoo-ren, taal-en, hee-ren, boo-men, muu-ren, vroly-ker, loge-naar, goe-dig, noo-dig, woo-ning*. Maar is dit niet eveneens, alsof men in het Latyn spelde *calcar-ia, tribunal-ia, soror-es, liber-i, vir-i*, voor *calca-ria, tribuna-lia, sorores, libe-ri, vi-ri*? een spelling die van het algemeen en stantvastig gebruik geheel afwykt, en de welluidentheit zeer benadeelt, en daarom niet te volgen is; gelykze in vele woorden zonder wangeluit niet kan gebruikt worden, als in *dag, dag-en, weg, weg-en, dak, dak-en, lot, lot-en, hol, hol-en, bevel, bevel-en*, daar men nootwendig de consonant tot de tweede syllabe moet overbrengen, en schryven *da-gen, we-gen, da-*

ken, lo-ten, ho-len, beve-len, enz. Dus zie ik dan tot nocht toe geen reden waarom men twee klinkletters moet gebruiken, daar ene genoeg is tot de langheit der fillabe.

XII. Nochtans is deze regel zo algemeen niet, of die lydt wel enige uitzondering, en dat men tot onderscheit hier en daar eens twee vocalen gebruikt, kan wel gedooft worden, als in de woortjes *vee, wee, zee; het vee loopt in de weiden; o wee my! de zee is verbolgen.* Dewyl men *bédelen* en *bedélen* zegt, kan men, opdat zich niemant door haastigheit in het lezen vergrype, het ene schryven *bedelen*, en het andere *bedeelen*. In zulk een geval stapt men wel eens buiten den regel.

HET VII. HOOFSTUK.

Van de zelfstandige en byvoeglyke Naamwoorden, en van hunne geslachten en buigingen.

I. **D**E Naamwoorden, *nomina*, zyn tweederlei, zelfstandige, *substantiva*, en byvoeglyke, *adjectiva*. De zelfstandige naamwoorden zyn ten aanzien der geslachten of *manlyke*, of *vroulyke*, of *onzydige*, zommige
zyn

zyn ook *twyfelachtig*, die nu eens manlyk, dan vroulyk, of vroulyk en onzydig gebruikt worden. 't Is nodig dat men dit onderscheit wel in acht neme, en vooral in het schryven hierop lette. De kentekens van de geslachten der zelfstandige naamwoorden zyn by ons de *artikelen* of litwoortjes *de* en *het*. *De* wort gebruikt in manlyke en vroulyke woorden beide, en toont geen onderscheit van geslachte in den nominativus of noemer, want men zegt, *de man*, en *de vrou*: maar in de onrechte naamvallen, als in genitiv. dativ. accus. en ablat. is het *des mans*, en *der vrouwe*; *den man*, en *de vrouwe*; *den man*, en *de vrou*; *van den man*, en *van de vrouwe*, waarin het een merkelyk onderscheit aanwyft. *Het* wort altoos voor de onzydige of *neutra* gestelt, als *het paart*, *het huis*, *het kint*, *het wyf*, enz.

II. Deze artikelen worden op de volgende wyze gebogen of *gedeclineert*.

Sing. masc. gen. of	
<i>Het eenvoud. mant. geslachte.</i>	
Nom.	<i>De.</i>
Gen.	<i>Des, of van den.</i>
Dat.	<i>Den.</i>
Acc.	<i>Den.</i>
	*
Abl.	<i>van Den.</i>

AANLEIDING TOT DE

Plur. masc. gen. of.

Het meerv. manl. geslachte.- - *De.*- - *Der, of van de.*- - *De, of Den.*- - *De.*

*

- - *van De.*

Sing. foem. gen. of

*Het eenv. vroul. gest.*Nom. *De.*Gen. *Der, of van de.*Dat. *De.*Acc. *De.*

*

Abl. *van De.*

Plur. foem. gen. of

Het meerv. vroul. gest.- - *De.*- - *Der, of van de.*- - *De.*- - *De.*

*

- - *van De.*

Sing. neutr. gen. of

*Het eenv. onzijdig gest.*Nom. *Het.*

Gen.

Gen. *Des, of van Het*
 Dat. *Het, of Den.*
 Acc. *Het.*

Abl. *Het of Den.*

Plur. Neut. gen. of
Het meerv. onzyl. gest.

- - *De.*
 - - *Der, of van De.*
 - - *De, of Den.*
 - - *De.*

*

- - *van De, of Den.*

Om dit klaarder te doen zien, zal ik'er
 eens een naamwoord byvoegen.

Het eenv. manl. gest.

Nom. *De man.*
 Gen. *Des mans, of van den man.*
 Dat. *Den, of aan den man.*
 Acc. *Den man.*

Abl. *van den man.*

Het meerv. manl. gest.

- - *De mans, of mannen.*
 - - *Der, of van de, mannen.*
 - - *De mannen, of den mannen.*

- - De mans, of mannen.

*
- - van de mannen.

Het eenv. vroul. gest.

Nom. De vrou.

Gen. Der vrouwe, of van de vrouwe.

Dat. De, of aan de, vrouwe.

Acc. De vrou.

*
Abl. van de vrouwe.

Het meerv. vroul. gest.

- - De vrouwen.

- - Der, of van de vrouwen.

- - De, of aan de, vrouwen.

- - De vrouwen.

*
- - van de vrouwen.

Het eenv. onzyd. gest.

Nom. Het werk,

Gen. Des werks, of van het werk.

Dat. Het werk, of den werke.

Acc. Het werk.

†
Abl. van het werk, of den werke.

Het meerv. onzyd. gest.

- - De werken.

- - Der, of van de, werken.

- - De, of den werken.

- - De

- - *De werken.*
 †
 - - *van de of den werken.*

Indien iemand schryft, ik hebbe dit goet *de man* gegeven, of, ik hebbe *de man* beschuldigt, of *den vrou* geslagen, die begaat zo groot een mislag in de Nederduitsche tale, alsof men in de Latynsche schreef *hanc virum*, en *hunc foeminam*.

III. Een wort ook op de zelve wyze gebruikt als een artikel voor de naamwoorden, en dus gebogen:

Het manl.

Nom.	<i>Een man.</i>
Gen.	<i>Een, of eens, mans.</i>
Dat.	<i>Enen man.</i>
Acc.	<i>Enen man.</i>
	†
Abl.	<i>van Enen man.</i>

vroul.

-	-	<i>Een of Ene vrou.</i>
-	-	<i>Ener, of van ene, vrouwe.</i>
-	-	<i>Ene vrouwe.</i>
-	-	<i>Een, of ene vrou.</i>
		†
-	-	<i>van ene vrouwe.</i>

onzyd. gest.

-	-	<i>Een kint.</i>
---	---	------------------

- - *Eens,*

- - *Eens*, of een kints, of van een
 kint.
 - - *Een kint*,
 - - *Een kint*.
 †
 - - van een kint.

By de vroulyke naamwoorden wort om de welluidentheit ook een geleden, als *een vrou*, *een stat*; 't zou onaangenaam klinken als men zeide, *ene vrou hadde ene moeder*, en *ene zuster*, en *ene dochter*; ten ware hier *ene* op een getal zag, en aanwees, dat die vrou maar ene enige zuster, en enige dochter hadde: anders luidt het beter, *een vrou hadde een moeder*, en *een zuster*, en *een dochter*. De genitivus van het manlyke en onzydige geslachte heeft eens en een; want men zegt *Eens mans kracht*, of *een mans kracht*, *een mans arm*, *een paarts sterkte*, een kints deel; doch dit heeft voornamelyk plaats in *regimine*, als het ene naamwoort van het andere beheerscht wort, gelyk in de bygebragte voorbeelden. Dus zegt men dan ook *eens Konings*, of *een Konings kroon*; *eens arents*, of *een arents vliegt*, enz.

IV. Om nu te weten wat naamwoorden van het manlyke, vroulyke, of onzydige geslachte zyn, moet men zien wat voor een dezer twee artikelen of geslachtwoorden de,
 of

of *het*, daarvoor kan gebruikt worden. *Het* laat zich niet stellen als voor het onzijdige, want *het man*, *het vrou*, *het vader*, *het moeder*, kan nooit gezegt worden: maar *het huis*, *het kint*, *het wyf*, *het vleesch*, luidt wel. Groter zwarigheid is 'er in het *manlyke* en *vroulyke* geslachte te onderscheiden, want men zegt in den nominativ. *sing. de man*, en *de vrou*; *de vader*, en *de moeder*; *de troon*, en *de kroon*. Hoe kan men nu weten, of *vader*, en *moeder*, *troon*, en *kroon*, *zon*, en *maan*, en meer andere woorden, *manlyk* of *vroulyk* zyn, en of men moet zeggen de *hoogte der troon*, of *des troons*; de *glans der krone* of *des kroons*; de *hitte der zonne*, of *des zons*? Hiertoe dient aangemerkt, dat alle zelfstandige naamwoorden, daar men in den accusativus *Den* kan voorzetten, nooit *vroulyk* kunnen wezen: als by voorbeeld; wie kan zonder wangeluit zeggen? *Ik zie den zon schynen*; *hy zette den kroon op's Konings hoofd*; *den ziel bedroeven*; *den deugt beminnen*; *den wet vervullen*, enz. Dit moet wezen, *de zon*, *de kroon*, *de ziel*, *de deugt*, *de wet*, omdat deze woorden, van het *vroulyk* geslachte zynde, geen *den* lyden, gelykze ook in den genitivus geen *des* voor zich aannemen. Maar *den troon beklimmen*; *den hemel aanzien*; *den vyant vervolgen*; *den vader eren*; *den dienst*,

diens, *ons* *aanbevolen*, *wel* *waarnemen*; *den* *drempel* *betreden*, luidt *wel*, omdat *hemel*, *troon*, *vyant*, *vader*, *diens*, *drempel*, woorden van het manlyk geslachte zyn. Ontmoet men naamwoorden die het beide schynen toe te laten, deze kan men voor *twyfelachtig* houden, en die gebruiken naardatze best luiden *. Anders gaat deze regel in 't gemeen vast, Dat alle naamwoorden, daar men in den accusativus *Den* kan voorzetten, van het manlyk geslachte zyn. De Heer David van Hoogstraten, een geleert en deftig Taalkundige, heeft de moeite genomen, om uit Hooft en Vondel voornamelyk, een register van vele naamwoorden te verzamelen, met aanwyzinge in wat geslachte elk zelfstandig naamwoort by die grote mannen gebruikt wort. Dit nuttig werkje voert den tytel van *Aanmerkingen over de Geslachten der zelfstandige Naamwoorden*.

V. De Buiging der zelfstandige naamwoorden zo van het manlyke, vroulyke als onzydige geslachte, geschiet op deze wyze:

Het eenv. manl. gest.

Nom. *De Heer.*

Gen.

* Dus wort *sneeu* by Vondel manlyk en onzydig gebruikt; en men zegt *de en het getuigenis*; *de en het feest*; *de en het lantschap*, vroulyk en onzydig.

Gen.	<i>des Heren, of van den Here.</i>
Dat.	<i>den, of aan den, Here.</i>
Acc.	<i>den Heer.</i>
Voc.	<i>o Heer.</i>
Abl.	<i>van den Here.</i>

Het meerv. manl. gest.

-	-	<i>de Heren.</i>
-	-	<i>der Heren, of van de Heren.</i>
-	-	<i>de, of aan de, Heren, of den Heren.</i>
-	-	<i>de Heren.</i>
-	-	<i>o Heren.</i>
-	-	<i>van de Heren.</i>

Het eenv. vroul. gest.

Nom.	<i>de ziel.</i>
Gen.	<i>der, of van de ziele.</i>
Dat.	<i>de, of aan de, ziele.</i>
Acc.	<i>de ziel.</i>
Voc.	<i>o ziel.</i>
Abl.	<i>van de ziele.</i>

Het meerv. vroul. gest.

-	-	<i>de zielen.</i>
-	-	<i>der zielen, of van de zielen.</i>
-	-	<i>de, of aan de, zielen.</i>
-	-	<i>de zielen.</i>
-	-	<i>o zielen.</i>
-	-	<i>van de zielen.</i>

Het eenv. onzijd. gest.

Nom.	<i>het lant.</i>
Gen.	<i>des lants, of van het lant.</i>
Dat.	<i>het lant, of den lande.</i>
Acc.	<i>het lant.</i>
Voc.	<i>o lant.</i>
Abl.	<i>van het lant, of van den lande.</i>

Het meerv. onzijd. gest.

- -	<i>de landen.</i>
- -	<i>der landen, of van de landen.</i>
- -	<i>de of den landen.</i>
- -	<i>de landen.</i>
- -	<i>o landen.</i>
- -	<i>van de of den landen.</i>

VI. Het waar te wenschen dat alle Nederlantsche schryvers dit naukeurig in achtnamen, naardien het onderscheit der geslachten, en het buigen of *declineren* der zelfstandige naamwoorden, niet alleen groot sieraat geeft aan onze tale, maar ook ten hoogsten nodig is; want die dit verzuimt, begaat gene geringer mislagen, dan of het iemand in het Grieksch of Latyn zo nau niet nam een genitivus voor een nominativus, of een accusativus voor een ablativus te gebruiken, of een articulus foemin. by een nomen masculin. te stellen. Hoe fraai zou't staan, als iemand eens schreef, *ego dedi dominus*, voor *domino*; *mihi servus*, voor *servum*? en die echter

ter dit onderscheid niet waarnemen, maken het al zo grof in Nederduitsch, schryvende, *ik hebbe de Heer dit goet gegeven; ik hebbe de knecht gezonden; voor, ik hebbe den Here het goet gegeven; ik hebbe den knecht gezonden.* In nominativ. sing. als men iemand enkel noemt, moet men zeggen, *de Heer, de Vrouw, de Koning, de Vorstin, de Prins, de Graaf;* in genitiv. *het bevel des Heren, de deugt der vrouwe, de magt des Konings, der Vorstinne, des Prinsen, des Graafs;* of, *van den Here, van de vrouwe, van den Koning, van de Vorstinne, van den Prinse, van den Grave:* in dativ. *den Here, de vrouwe, den Koning, de Vorstinne, den Prinse, den Grave,* iet geven of opdragen: in accus. *den Heer bidden, de vrou beminnen, den Koning eren, de Vorstin opwachten, den Prins of Graaf begroeten:* in vocat. *o Heer, vrou, Koning, Vorstin, Prins, Graaf:* in ablat. *van den Here, van de vrouwe, van den Koning, van de Vorstinne, van den Prinse, van den Grave, iet begeren of ontfangen.* Zo ook in meer andere woorden, als in nomin. *de hemel is hoog; de zon schynt; het velt is groen:* in genit. *de hoogte des hemels, of van den hemel; de glans der zonne, of van de zonne; de reuk des velts, of van het velt;* in dativ. *den hemel, de zonne, het velt of den velde, iet toeschryven:* in

E

accus.

accus. den hemel aanschouwen; de zon als een godicheit cren; het velt betreden: in vocat. o hemel, zon; velt: in ablat. van den hemel dalen; van de zonne beschenen worden; van het velt komen, of van den velde. Het meervoudig getal wyft zich nu lichtelyk van zelve. Ik hebbe nodig geoordeelt dit wat duidelyk en met klare voorbeelden aan te wyzen, opdat de Lezer het dies te beter bevatte. 't Is waar, men kan deze dingen niet naukeurig opvolgen in den gemenen omgang der menschen, om altoos op die wyze te spreken, of men zou voor enen neuswyzen en taalvitter gehouden worden; maar in't schryven dient dit nootwendig waargenomen: en zy kunnen ook zo spreken die in het openbaar redevoeren.

VI. Als het ene naamwoort van het andere beheerscht wort, moet de genitivus van het *rectum* of beheerschte voor het *regens* of beheerschende staan, gelyk in deze voorbeelden: *Salomons wysheit; Simsons sterkte; Davids ryk; myn vaders huis*. Dit wort qualyk geschreven, *de wysheit Salomons; de sterkte Simsons; het ryk Davids, het huis myns vaders*. Als men iemand vraagt, wiens huis of goet is dat? zal hy antwoorden, het is *het huis Peters*, of *het goet Jakobs*? zo zal geen goet Nederlander spreken: maar wel *het is Peters goet*,

goet, en *Jakobs huis*. Dus moet men dan niet zeggen, in het boek *Jobs*, of, in de *Psalmen Davids*, of, in de *spreuken Salomons*; maar, in *Jobs boek*, in *Davids Psalmen*, in *Salomons Spreuken*. Doch men zegt ook heel wel de *wysheit van Salomon*, het *ryk van David*, het *boek van Job*, het *huis van mynen vader*, enz. Daar zyn ook enige vroulyke naamwoorden, die deze beheersching in den genitivus toelaten, als *myn moeders goet*, *myn zusters zoon*, *myn dochters kint*, enz. Doch hier dient aangemerkt, dat alle vroulyke naamwoorden dit niet lyden, want de *wysheits school*, de *deugts beloning*, de *heilighheits sieraat*, de *vrientschaps onderhouding*, is niet goet, en hiervoor moet men schryven, de *school der wysheit*, de *beloning der*, of *van de*, *deugt*, de *sieraat der heiligheit*, de *oefening der vrientschap*: zo ook de *kracht der wet*, voor *des wets kracht*, dat een lelyke inktvlek in vele boeken is, daar men byna overal *des wets leeft*, voor *der wet*.

Naar dezen regel zyn echter deze volgende niet wel te schikken, als *man Godts*, *lam Godts*, *mensche Godts*, *vreze Godts*, de *liefde Godts*, teweten van ons tot Godt, want *Godts liefde* is de liefde van Godt t' onswaarts; *Godts man*, *Godts mensch*, *Godts lam*, zou wat vreemt klinken. Hier is geen raat toe,

plagt Vondel te zeggen; hoewel de Heer Monen in zynen Lydenden Christus meer dan eens *Gods lam Ichryft*.

VII. Als zelfftandige naamwoorden ge-
paart worden met byvoeglyke naamwoor-
den, moeten die beide zo in *geflachte*, als
getal, en *buigingen* overeenkomen: want men
zegt, *een ryk man, ene ryke vrou; een mag-
tig Heer, ene doorluchtige Koningin*, enz. 't
Zou gansch niet voegen te zeggen, *een ryke
man, ene ryk vrou; een magtige Heer, ene
doorluchtig Vorstin of Koningin*. Dus ziet
men wel, dat ook de byvoeglyke naamwoor-
den hunne *geflachten* hebben, en dat men
nootwendig woorden van het zelve *geflachte*
moet t'zamen voegen, gelyk wederom, *een
wreet man, ene wrede vrou; myn eigen vader,
myn eige moeder; een fchone kroon, een fchoon
huis; een groot heir, een grote nederlaag*. Stelt
men't een voor't ander, het geluit verveelt
onze oren. Dit onderscheit merkt men ech-
ter niet in het meervoudige *getal*, want daar
is't, *ryke mannen, en ryke vrouwen; grote Ko-
ningen, en grote Koninginnen; magtige Heren,
en magtige Vrouwen; fchone kronen, en fchone
huizen*. Noch ook in den *nominativus* van
het enkel *getal* als 'er het *lit-of ge-
flachtwoortje* de voor ſtaat, gelyk, *de grote man,
en de grote vrou; de magtige Koning, en de mag-*

magtige Koningin; de wyze Vorst, en de wyze Vorstin, enz. De buigingen van twee gepaarde naamwoorden, teweten een zelfstandig en byvoeglyk, geschieden op de volgende wyze:

Het eenv. manl. gesl.

Nom.	<i>de grote Koning</i>
Gen.	<i>des groten Konings, of van den groten Koning.</i>
Dat.	<i>den groten Koning.</i>
Acc.	<i>den groten Koning.</i>
Voc.	<i>o grote Koning.</i>
Abl.	<i>van den groten Koning.</i>

Het meerv. manl. gesl.

-	-	<i>de grote Koningen.</i>
-	-	<i>der, of van de, grote Koningen.</i>
-	-	<i>de grote Koningen, of den groten Koningen.</i>
-	-	<i>de grote Koningen.</i>
-	-	<i>o grote Koningen.</i>
-	-	<i>van de grote Koningen.</i>

Het eenv. vrouwl. gesl.

Nom.	<i>de wyze vrou.</i>
Gen.	<i>der, of van de, wyze vrouwe.</i>
Dat.	<i>de wyze vrouwe.</i>
Acc.	<i>de wyze vrou.</i>
Voc.	<i>o wyze vrou.</i>

Abl. van de wyze vrouwe.

Het meerv. vrouw. gest.

- - de wyze vrouwen.
- - der, of van de, wyze vrouwen.
- - de wyze vrouwen.
- - de wyze vrouwen.
- - o wyze vrouwen.
- - van de wyze vrouwen.

Het eenv. onzyd. gest.

Nom. het groene velt.

Gen. des groenen velts, of van het groene velt.

Dat. het groene velt, of den groenen veld.

Acc. het groene velt.

Voc. o groen of groene velt.

Abl. van het groene velt, of van den groenen veld.

Het meerv. onzyd. gest.

- - de groene velden.
- - der, of van de, groene velden.
- - aan de groene velden, of den groenen velden.
- - de groene velden.
- - o groene velden.
- - van de groene, of den groenen, velden.

HET

NEDERDUITSCH E TAAL. 65
HET VIII. HOOFDSTUK.

*Van enige Voor-en Bywoorden,
Voorzetsels, en diergelyke.*

I. **D**E Nederduitsche taal heeft ook verscheide *voorwoorden*, of *voornaamwoorden*, *pronomina*, die men gelyk de artikelen voor de naamwoorden stelt, als *myn*, *zyn*, *uw*, *wie*, *die*, *dit*, *dat*, *zelf*, *baar*, *hun*, enz. Deze hebben ook hunne geslachten, en zyn of manlyk, of vroulyk, of gemeen aan beide, of onzydig. *Myn*, *zyn*, *uw*, *hun*, zyn manlyk; *myne*, *zyne*, *uwe*, *hare*, vroulyk; *deze*, *wie*, *die*, *zelf*, gemeen; *dit*, en *dat*, onzydig. Dus zegt men, *myn vriend*, en *myne vriendin*; *zyn broeder*, en *zyne dochter*; *uw vader*, en *uwe liefde* tot uwen vader; *hun kracht*, teweten van mannen, en *hare zwakheit*, van vrouwen namelyk. Merk echter, dat *myn*, *zyn*, en *uw*, om de wel-luidentheit ook by vroulyke naamwoorden geleden wort, als *myn moeder*, *myn vrou*, *uw deugt*, *zyn wysheit*. Deze, *wie*, *die*, *welke*, worden by manlyke en vroulyke woorden gebruikt, als *deze man*, *die vrou*; *deze Koning*, *die Koningin*. *Zelf* is manlyk en onzydig, *zelve* vroulyk. Dit en dat behoren tot de

neutra, als *dit huis, dit kint, dat paart, dat werk*: ook passen hier de manlyke *myn, zyn, uw*, als *myn goet, zyn huis, uw lant*.

II. Deze voorwoorden hebben ook hunne buigingen of *declinatieën*, gelyk in nominat. sing. *myn, zyn, uw broeder*; genit. *myns, zyns, uws broeders*, of *van mynen, zynen, uwen broeder*, dativ. *mynen, zynen, uwen broeder*; accus. *mynen, zynen, uwen broeder*; abl. *van mynen, zynen, uwen broeder*. Nom. plur. *myne, zyne, uwe broeders*; genit. *myner, zyner, uwer*, of *van myne, zyne, uwe broederen*; dativ. *aan myne, zyne, uwe, of mynen, zynen, uwen broederen*; accus. *myne, zyne, uwe broeders*; abl. *van myne, zyne, uwe broederen*. De vroulyke *myne, zyne, uwe*, hebben in alle gevallen *myne, zyne, uwe*, uitgenomen de gen. sing. en plur. *myner, zyner, uwer*. Om de zagtigheid en welluidentheit zegt men in den genit. sing. *myn vaders huis, myn broeders dochter, zyn, of uw zoons goet*, in plaats van *myns vaders huis, zyns, of uws zoons goet*, latende de *s* van den genitiv. *myns, zyns, uws*. Somtyts worden deze voorwoorden gebruikt als zelfstandige naamwoorden, *de mynen, de zynen, de uwen*; *der, of van de, mynen, zynen, uwen*; *den mynen, zynen, uwen*; *de mynen, zynen, uwen*; *van de mynen, zynen, uwen*. Dees of deze, heeft

heeft in genit. *dezes*; dat. *dezen*; accus. *dezen*; abl. *van dezen*. Het vroulyke *deze*, heeft in den genit. sing. en plur. *dezer*, anders overal *deze*. *Wie* en *die* hebben in genit. *wiens*, *diens*; in dat. acc. abl. *wien*, *dien*; genit. plur. *wier*, *dier*. Het vroulyke heeft in alle gevallen *wie*, *die*, uitgenomen in de genitiven *wier*, *dier*. *Zelf*, en de *zelve* worden veelyts qualyk gebruikt, als in deze manieren van spreken: *de man en des zelfs vrou*; *de Koning en des zelfs ryk*; voor, *de man en zyne vrou*; *de Koning en zyn ryk*; *ik hebbe dezen tuin laten omgraven om den zelven te bezaaiën*, voor, *om dien te bezaaiën*; *ik geve u dit boek om het zelve te doorlezen*, voor, *het of dat te doorlezen*, hier voegt geen *zelf* of *zelve*. *Zelf* is by ons *egomet*, *tumet*, *ipsemet*, *ik*, *gy*, *hy zelf*; *de man zelf*, en niet een ander. *Ik hebbe het zelf gedaan*; *de Burgemeester quam'er zelf in persoon*. *De zelve* is *idem*, *eadem*; *de zelve boumeeſter die het werk begonnen hadde*, heeft het ook volendt; *de zelve vrou ging ons drie-maal voorby*. *Zelf* heeft in gen. *zelfs*; in dat. acc. & abl. sing. *zelven*. In nom. & acc. plur. *zelfs*; in gen. dat. abl. *zelven*. Het foeminin. *zelve* houdt in alle gevallen *zelve*.

III. Tuſſchen *u* en *uw* is dit onderscheit: *u* ziet op de perſonen, als, *ik hebbe u dit*

gegeven; het werk is u aanbevolen; het is u noch niet vergeten: maar *uw* is het pronomen; als, *uw* huis; *uw* goet; *uw* plicht. Voor *gy*, *zy*, *wy*, *my*, wort somtyts *ge*, *ze*, *we*, en *me* gebruikt: maar dan zyn deze woortjes als de affixa by de Hebreëen, die men achter aan de andere woorden hecht, als, *laatge u dit zo ontnemen? willenwe gaan? zullenze dit of dat doen? wie leertme nu de beste klanken? alswe ons bereidt hebben; toenze geslagen wierden; enz.* De reden waarom men deze woortjes aan de anderen voegt, is omdatze met het woort, daarze aangehecht worden, zo ras worden uitgesproken, alsof het maar een woort waar, gelyk *datze*, *laatze* gaan; *wat zalze*, *leertme*, *geefme*, *al doenwe* dit; enz. Doch men zou ik liever op zich zelven laten, zo om dubbelzinnigheid te myden, als omdat men zowel voor, als achter andere woorden gestelt wort; *men doet zo*, en, *doet men zo?* *men leeft dus vrolyk*, en, *leeft men dus vrolyk?* *men behoorde dit niet verzuimt te hebben*, indien men dit verzuimde; enz. Hem en *zich* verschillen merkelyk; *hem* is een ander persoon; *zich*, ziet op den man zelven: *zy* hebben *hem* zyn goet ontnomen; *zy* hebben *hem* iet gegeven, of *hem* beschuldigt, nu wort 'er een ander onder verstaan: maar *die* man heeft *zich* zelven veel quaats veroorzaakt, of,

die

die vrou moet dit ongeval zich zelve wyten; hier moet men niet zeggen hem zelve, of haar zelve.

IV. Te, tot, na, naar, want, echter, als, toen, doch, toch, en diergelyke, hebben het volgende gebruik. Tot ziet op de beweging naar een plaats, als, tot iemand gaan; tot hiertoe; wy zullen reizen tot aan die stat of tot aan dat dorp. Te ziet op de plaats daar iemand is of woont, als, te Parys, te Londen, te Amsterdam. Waarom schryft men dan op de brieven, wonende tot Amsterdam, tot Haarlem, tot Leiden: regelrecht tegen het algemeen gebruik der sprake? want iedereen zegt, die man woont te Amsterdam, of, hy heeft zyn huis te Haarlem, te Delft, te Leiden, nooit tot Amsterdam of tot Haarlem.

In ~~zuiver~~ zuiver Duitsch zegt iedereen, hy
quam,

Hy woont te Delft, te Leiden, i° Amsterdam.

De schryffen staag beluſt op vreemde zwieren,

Verkieſt hier tot voor te in haar papieren.
Zo ſchryft de Heer Vollenhove in het bovengenoemde Gedicht, dat den Liefhebberen onzer tale niet genoeg kan aangeprezen worden. In de Aantekeningen op dat Gedicht wort ons ook het onderscheid geleert
tuffchen

tusschen *Na*, en *Naar*. *Na* geeft onderscheit van tyt en gevolg te kennen; alsof ik zeide, *David heerste na Saul, na verloop van enige jaren*. *Naar* betekent somtyts een' regel of voorschrift, daar iet naar geschikt wort: als, *naar het bevel, naar het gebruik iet doen*: somtyts een beweging naar een plaats, of poging om iet te verkrygen: als dat iemand *naar Amsterdam*, of *naar den Haag* reist, of dingt *naar schone pryzen*.

V. Want en echter zyn als *nam* en *enim* in 't Latyn, het eerste wort vooraan een periode gestelt, het andere na het eerste, tweede, of derde woort: als, *wy gingen zo spoedig als ons doenelyk was, want d'avont was op handen; doe vry uw best, gy zult my echter niet voorby streven*. Doch doorgaans heeft echter de zelve betekenis als *nochtans*: *ik kan 't echter niet lochenen; hy zal't echter niet nalaten*. Als past by het tegenwoordige en toekomstende, als *ik dit doe, moet ik wat anders staken; als ik het ene volendt hebbe, zal ik het andere beginnen*: maar toen voegt by het voorleden, toen de Koning gekroont wiert; toen ik noch in de kracht myner jaren was; toen wy noch zondaars waren. Als is ook de positivus, zo ryk als Kresus, zo sterk als Simson. Dan is de comparativus, groter dan Goliath, wreder dan Nero, moediger dan een leeu. Doch
en

en *toch* hebben deze onderscheide betekenis; *doch* is maar; *toch* wort gebruikt in bidden of verzoeken, *doe het toch*; *verhoor toch myne bede*; *weiger my toch dit verzoek niet*: ook in dingen die men vergeefs doet, of niet beletten kan, *dit werk zal toch niet voortgaan*; *wy kunnen hem toch niet wederstaan*; *laat die zaak toch stil berusten*: ook zegt men, 't is *toch* zo de gewoonte; *wat of die man hier toch mē voorbeest?* enz.

HET IX. HOOFDSTUK.

Van de Werkwoorden.

I. **V**AN de *werkwoorden* en hunne *veranderingen* in verscheide *wyzen* en *tyden*, valt al vry wat te zeggen, doch wy zullen alleenlyk dit weinige hier maar aantekenen. Om onderscheit te maken tusschen het praesens en imperfectum in woorden, die in beide die tempora op ene wyze worden uitgesproken, wort de *d* en *t* in het imperfectum verdubbelt, gelyk in *rade*, *verzade*, *versmade*, *aanvaarde*, *achte*, *trachte*, *plante*, *melde*, *smede*, *leide*, *arbeide*, *begrote*, *antwoorde*, *verstone*, *luste*, *vluchte*, *zuchte*, en meer andere: hier zou men in het imperfectum moeten zeggen, *ik radede*, *verzadede*, *achtede*, *plan-*

plantede, antwoordede, zuchtde, enz: doch om gene woorden van zulk een' langen adem en harden klank te maken, schryft men die met twee *dd* en *tt*, als, *ik raadde, verzaadde, achte, trachte, meldde, klee'dde, leidde, begrootte, lustte, vluchtte*, enz. Maar *redde, zette, lette*, en *diergelyke*, zyn op die wyze in praes. en imperf. niet te onderscheiden.

II. Het eenvoudig en meervoudig getal van de gebiedende wyze of imperativus praes. wort dus onderscheiden: het eenvoudig is, *ga, sta, loop, wandel, beveel, zwyg, hoor*: het meervoudig, *gaat, staat, loopt, wandelt, beveelt, zwygt, hoort*, met byvoeging van de *t*. Nochtans zyn 'er enige woorden, die deze onderscheiding niet toelaten, als *eet, wacht, zucht*, enz. want *zuch* en *wach*, kan niet gezegt worden. De 3. person. subjunctivi van *hebben*, *zyn, leven, arbeiden*, en vele andere woorden, is onderscheiden van de 3. person. indicativi; want in de indicativus zegt men, *hy heeft dit gedaan, hy is daar gekomen, hy leeft, hy arbeidt*: maar in de subjunctivus, *zie eens of hy dat gedaan hebbe, of hy daar gekomen zy, of hy leve, of hy arbeide*. Immers Hooft, Vondel, Vollenhove, Mennen, Brant, en andere taalkenners schryven op die wyze. Doch ik heb aangemerkt, dat zy zich hierin niet alsins gelyk zyn, maar nu

nu de *indicativus* en dan de *subjunctivus* gebruiken, gelyk die beide, myns oordeels, ook kunnen plaats hebben in de volgende voorbeelden. Ik zal eens zien of hy werkt, of stil zit, of hy komt of niet; de vraag is, hoe dit te verstaan zy? ik zal u verhalen hoe dit is voorgevallen, hoe men met my gehandelt heeft; indien dit zo waar is, of indien dit zo waar zy; dit grote werk waar verricht, indien'er deze ene zwaarigheid niet overig was, of, niet overig waar; tenzy dit zo gedaan worde, of, gedaan wort; hetzy men u iet geve of neme; hetzy het aardryk droog of nat is; zeg my, wat hy gezien heeft; nu zal ik u tonen wat ons best te doen sta; enz. gelyk dus ook by de Latynen de *conjunctiones* of voegwoorden *etsi*, *etiamsi*, *quamquam*, *quamvis*, *ni*, *nisi*, *si*, *siquidem*, *cum*, *quoniam*, met een *indicativus* zowel als met een *subjunctivus* gebruikt worden, waarvan de voorbeelden by Vossius, Sanctius, en Scioppius kunnen nagezien worden. Vele schryven ook in de 1. person. *indicativ.* ik heb, ik leef, ik hoor, ik blaas, ik begin, ik hoop, ik draag, ik geef, enz. maar dit is eigentlyk de *imperativus* dezer werkwoorden, de *indicativus* heeft, ik hebbe, leve, hore, blaze, beginne, hope, drage, geve, enz. en dat men somtyts om de welluidenheit, gelyk ook in poëzye, schryft ik heb, ik

weet.

weet, ik hoor, moet tot geen algemenen regel gemaakt worden. Uit de aantekeningen van het meergemelde Gedicht van den Here Vollenhove zal ik ook dit hier byvoegen. *Wort*, is de indicat. praes. *wert*, een praeteritum imperfect. *wiert*, subjunctivi & optativi modi. *De Koning wort gekroont*, is de indicat. *Hy wert gekroont*, het imperfect. *wanneer*, of *toen by gekroont wiert*, de subjunctiv.

HET X. HOOFSTUK.

Van de t' zamenvoeginge der woorden, om van twee en drie woorden een te maken; en wat hierin dient waargenomen.

I. **D**E Nederduitsche taal heeft neffens de Grieksche hierin een groot voorrecht, dat men 'er van twee, ja somtyts van drie en vier woorden, een woort kan maken: waarin een groot deel van de kracht en sieraat ener tale bestaat. Dus zegt men *heilryk*, *zegenryk*, *genadetroon*, *zonneglans*, *regenboog*, *bagelbuien*, *stormwinden*, *wondertekens*, *zeewater*, *zeeman*, *zeehelt*; *boomvruchten*, *aardvruchten*, *vuurvlammen*, *liefdeplichten*, *genadepanden*, en
meer

meer diergelyke. Doch ik hebbe aangemerkt, dat verscheide schryvers in dit t'zamenparen der woorden veel te verre gaan, woorden verenigende, die alle bevalligheid en aangenaamheit van uitsprake hierdoor verliezen. Alle woorden willen dit niet lyden; en de volmaaktheit ener tale bestaat niet alleen hierin, datze bondig en krachtig, maar ook teffens vloeiende en bevallig is; welke bevalligheid uit de tale wort weggenomen, als men daar woorden invoert, die hart en stotende van uitsprake zyn, en het gehoor vervelen. Dus zegt men heelwel *liefdepligten* voor *pligten der liefde*, maar *bermhartigheitspligten*, en *rechivaardigheitspligten* stoot, en vloeit niet zowel als *pligten der bermhartigheid* en *rechivaardigheid*: *genadeleer* luidt wel en aangenaam; maar *voorzeggingsleer*, *scheppingsleer*, *wellevens-en welstervensleer*, zal geen recht kenner onzer tale wel in de oren klinken. *Kroonrecht* en *ryksbestier* is goet; maar *kroonbestier* en *scheptergebiet*, is niet goet te keuren. Onlangs las ik elders deze woorden: *regeringslichaam*, *hofhoudingsstat*, *blytschapsstoffen*, en *droefheitsstoffen*; wat kan 'er harder en onaangenamer gehoord worden?

II. Derhalve heeft men in dit verenigen der woorden vooral hierop te letten, of die woorden dus gepaart ook enig wangeluit

baren; want zoze niet verenigt beter en aangenaamer vloeien, moet men die t' zamenvoeging nalaten. *Oordeel eens taalkundige Lezer, of het niet beter vloeit dat men zegge, de lere der scheppinge en der verlossinge; een lere om wel te leven en te sterven; de stat daar de Koning zyn hof houdt: in plaats van de scheppings-en verlossingsleer; van de wellevens-en welstervensleer; van de hofhoudingsstat. Als men de zaken met een woort niet bequame-lyk kan uitdrukken, dan moet men 'er twe of drie toe gebruiken: gelyk ons Cicero wederom leert, zeggende, † het geen de Grieken met een woort uitdrukken, verklare ik, zo ik niet anders kan, door meer woorden. En met reden; want men heeft niet alleen, gelyk Cesar by Gellius spreekt, * alle ongewone woorden en die buiten 't gebruik zyn, te myden als een klip in zee, maar ook vooral harde en stotende woorden; en in plaats van zulke te bezigen, moet men de zaak op ene andere wyze beschryven, met woorden die zagt en aangenaam zyn, en den lezer of toehoorder niet vervelen. By voorbeeld de Grieksche woorden *Φιλαλήθεια*, *Φιλοσοφία*, kunnen wy met geen een woort zeggen; het eerste betekent *liefde tot de waarheit*, het andere *liefde tot de wysheit*: doch onze taal lydt niet dat wy*

† De Finib. Lib. 112.

* Gell. L. 1. c. 10.

wy zeggen *waarheidsliefde* en *wysheidsliefde*: maar *Φιλαδελφία*, *broederliefde*, en *Φιλανθρωπία*, *menschenliefde*, *Φιλαντία*, *eigenliefde*, dit luidt heelwel. Voor *Φιλοδοξία*, *liefde tot ere*, en *Φιλοχρυσία*, *liefde tot goud of gelt*, zeggen wy *eergierigheid*, en *geligierigheid*: en zo zou men *Φιλοσοφία*, als men het toch met een woort zou willen vertalen, *wysgierigheid* kunnen noemen, dat is, *gierigheid of begeerte naar wysheid*. Men kan de *Filosofy* ook *Redenkunde* of *Natuurkunde* noemen: doch die het woort *Filosofy* behoudt, zal hierover van den zuiveren Romeinschen Keurmeester niet berispt worden, wiens woorden ik hier noch eens moet bybrengen: * *Ik mene dat men ons behoorde toe te staan, dat wy een Grieksch woort mogen gebruiken, daar ons een goet Latynsch ontbreekt. Die dit voor de Romeinen eischte, zal het den Duitschen niet weigeren. Ja hy wil zelf deze woorden, philosophia, rhetorica, dialectica, grammatica, geometria, musica, alle uit het Grieksch overgenomen, schoon hy die in't Latyn wel anders zeggen kon, nochtans behouden, omdatze door het gebruik ingevoerd en Latyn geworden waren*

III. Enige voorname Liefhebbers onzer tale hebben niet qualyk aangemerkt, dat gelyk men *hierom*, *daarom*, *waarom*, *naby*, *by-*

F 2

een,

* Eodem Lib. III. de Finib. *ibid.*

een, niet als twee, maar als een woort schryft, men ook meer andere woorden op die wyze kan verenigen; als by voorbeeld deze volgende:

Aaneen.	Eerlang.
Achtereen.	Eveneens.
Achteruit.	Evenwel.
Alhoewel.	
Alsof.	Hetzy.
	Hieraan.
Byna.	Hierby.
Byeen.	Hierin.
	Hiermede.
Daaraf.	Hierna.
Daarby.	Hiernamaals.
Daardoor.	Hierop.
Daarin.	Hieronder.
Daarmede.	Hierover.
Daaronder.	Hiertoe.
Daarop.	Hiervan.
Daarover.	Hiervandaan.
Daaromtrent.	Hieruit.
Daartoe.	Hoewel.
Daarvan.	
Daarvandaan.	Inderdaat.
Daaruit.	
Doordien.	Naby.
Dooreen.	Nadat.
	Naar-

Naardat.	Vooruit.
Nadezen.	
	Waaraan.
Ondereen.	Waarby.
Opdat.	Waardoor.
Overal.	Waarin.
Overlang.	Waarmede.
	Waaronder.
Tenzy.	Waarover.
Tevoren.	Wartoe.
Temeer.	Waarvan.
	Waaruit.
Vanwaar.	Welaan.
Vandaar.	Weleer.
Vooraan.	
Vooral.	Zodat.
Voorby.	Zodra.
Voordezen.	Zoras.
Voorceerst.	Zowel. enz.
Voorheen.	

In de Latynſche tale vindt men een menigte van diergelyke woorden dus gepaart, als: *atque, enimvèro, eſi, etenim, ulcunque, quaſi, quomobrem, quomodo, quamprimum, quare, quemadmodum, ſicut, attamen, etiamſi, poſtquam, poſteaquam, poſthac, praterca, quamdiu, tamdiu, antehac, &c.*

HET XI. HOOFTSTUK.

www.libtool.com.cn

Taalgebreken , en verkeerde navolgingen der Griekſche , Latynſche , of andere talen , verbeterd. Neffens enige andere Aanmerkingen.

I.

DEs meester worden ; des bewints moede ; zo des oorbaar is ; hy gaf het der gemeente over ; het is der moeite waardig ; myns niet waardig ; en meer diergelyke genitiven en dativen , worden qualyk in onze tale gebruikt : want in goet Neêrduitsch zegt men , *Ik ben dit of dat meester geworden ; hy is het bewint moede ; zo dat of zulx oorbaar is ; hy gaf het de gemeente over ; het is de moeite waardig ; hy is my niet waardig ; hy is myne liefde , gunst , of bescherminge niet waardig ; enz.* Dit leste is vry zagter en aangenamer dan het eerste , en wort daarenboven van het volstandig gebruik verdedigt. Ik weet wel , dat den Drost Hooft deze Latinismi en Graecismi zeer eigen zyn ; maar andere naukeurige kenners onzer tale oordelen niet zonder re-

reden, dat deze onder de dingen zyn, die men in Hooft niet moet volgen. Dus zegt men ook beter, die *nederig van geest is*, voor, die *eens nederigen geestes is*; die *vol gelove*, of *vol van gelove is*, voor die *vol des geloofs is*; het *koningryk*, of *de roeping waardig*, voor *des koningryks*, of *der roeping waardig*; doet dit tot myne *gedagtenis*, of *my ter gedagtenis*, gelyk *my ter ere*, voor, doet dit tot myner *gedagtenis*. Doch *myns*, *oordeels*, *myns bedunkens*, enz. worden niet afgekeurt.

I I.

Eige namen van mannen of vrouwen, uit de Griekfche of Latynfche tale in de onze overgenomen, lyden gene buigingen of declinationen; hier is *Petrus*, altyt *Petrus*, *Jakobus* *Jakobus*, *Christus* *Christus*, *Simon* *Simon*, enz. In den eerften brief *Petri*, of, gelyk wy *Jakobum* horen fpreken; of, wy zyn *Chrifti*; of *Christus* zeide tegen *Simonem Petrum*; of, om *Mattheum* met *Marco* en *Johanne* te vergelyken, is een taal, die geen zuiver Nederlantfch oor zonder verveelnis kan aanhooren. Men moet zeggen, in den eerften brief *van Petrus*; gelyk wy *Jakobus* horen fpreken; wy zyn *Christus* eigen; en *Christus* zeide tegen *Simon Petrus*; om *Mattheus* met

Markus en *Johannes* te vergelyken. Ik hebbe boeken gelezen, daar anders noch een redelyke styl in was, maar die met Christi, en Christum, en Paulum, en Johannem, en Zachariam zo vervult waren, dat al de rest zynen glans hierdoor verloor: en het verwondert my, dat mannen, die anders noch hun werk willen maken van goet Nederduitsch te schryven, zulk een' misstal niet schuwen, die alleen bequaam is enen fraaien styl te ontluisteren.

I I I.

De inwoners van *Athene*, *Kolossus*, *Filippis*, en *Thessalonika* noemt men doorgaans *Atheniensen*, *Kolossensen*, *Filippenzen*, en *Thessalonicensen*, naar het Latynsche *Athenienses*, enz. Doch komt dit wel overeen met den aart der Nederduitsche tale? en is 't niet eveneens alsof wy de burgers en inwoners van Amsterdam, Haarlem, Kampen, Aarnhem, Geneve, Parys, Londen, en diergelijke plaatsen *Amsterdammensen*, *Haarlemensen*, *Kampenzen*, *Aarnhemensen*, *Genevensen*, *Parisiensen*, *Londinensen* heetten? Het voegt myns oordeels beter, en onze beste schryvers gebruiken het ook, of zullen het ten minste niet afkeuren, dat men schryve *Atheners*,

ners, Kolossers, Filippiërs, of die van Filippis, Theffalonikers. Vondel zegt voor Efraimytē *Efraimmers*, voor Gibeonyten *Gabaonners*, voor Ismaelyt, *Ismaeller*: hoewel *Efraimyt*, *Ismaelyt*, *Israelyt*, enz. niet te verwerpen is; die van Jerusalem noemt hy *Jerusalemers*, gelyk wy zeggen *Haarlemmers* of *Haarlemers* en *Aarnhemers*.

I V.

Welke woorden in onze moedertale getroulyk overgezet zynde, aldus zyn luidende. Voor- eerst is *zynde* hier overtollig; en ten anderen, *zyn luidende* is niet goet, zo weinig als *hy is komende*, of *hy was aldus sprekende*, *hy was lezende*; beter, *welke aldus luiden*, *hy komt*, *hy sprak aldus*, *hy las*, enz.

V.

De namen der steden worden ten aanzien der geslachten verscheidentlyk gebruikt: men zegt, *het volkryk Amsterdam*, *het rampzalig Haarlem*, *het besaamde Oostende*, hier zyn deze namen der steden onzydig: doch als 'er *stat* bykomt of onder verstaan wort, wordenze vroulyk gebruikt, als *de volkryke stat Amsterdam*, *de grote koopstat Londen*;

of ook dus: *Athene was certyts vermaart in Griekenlant, gelyk Efese was in Jonië, hebbende de ene (stat) tot haar beschermgodin Minerve, en de andere Diane. Toen alle volken Rome op haren middag zagen.*

V I.

Onder de Aanmerkingen uit de ongedrukte schriften van den Ridder en Drost Hooft getrokken, en door den Heer D. van Hoogstraten in het licht gegeven, is ook deze: „ Zo men de *adjectieven* als 'er „ geen *substantif* bystaat *substantive* stelt, zo „ valt men in deze zwarigheid, dat in het „ meervoudig getal geen onderscheit van „ geslachte is. Want declinerende het woort „ *Vrome* by voorbeeld als *substantif*, zoude „ men zeggen de *vromen* in *nom. plural.* zo „ wel als *mannen*, *vrouwen*, desgelyx in andere meervoudige naamvallen? 't welk „ een grote misquaam ware. Daarom dunkt „ my best de *adjectieven*, als zy zonder *substantieven* staan, te declineren als of 'er de „ *substantieven* bystonden. Doch Vondel en andere voorname schryvers zeggen in *nom. plur.* de *vromen*, de *rechvaardigen*, de *gelovigen*, de *heiligen*, de *wyzen*, en declineren deze *adjectieven* als *substantiven*; het geen ik ook

ook lieftt volge. Daar zyn echter enige woorden, die wel zonder *n* willen geschreven zyn, als *sommige zyn van oordeel*, *enige nemen't dus*, *andere weer anders*; doch dan staat het op *schryvers*, *uitleggers*, enz.

V I I.

Het woort *handelen* wort in sommige gelegenheden gebruikt daar het juist niet best voegt: het is afkomstig van *hant*, *hantgeven*, dat eertyts, en nu noch in enige plaatsen, *handelen* genoemd wort: vandaar is het overgenomen in de koopmanschap, daar men goederen *verhandelt*, elkanderen den koop toeslaande met *hantgevinge*, vanwaar *koophandel*, *handel dryven*, *handelaar*. Maar is het niet wat oneigentlyk als men in de predikaatsien zegt, *wy zullen deze stoffe met uwe Aandagt verhandelen*; of als men schryft, *ik hebbe voorgenomen deze histori dus te verhandelen*; dit zal uit onze verhandelinge naakter blyken? Zeg liever, *wy zullen deze stoffe uwe Aandagt verklaren*, *ontvouwen*, *openleggen*; *ik hebbe voorgenomen deze histori dus te beschryven*, *voor te stellen*, of *voor te dragen*; dit zal uit onze verklaringe naakter blyken.

V I I I.

Zegepralen, hoe zeer het ook by velen in gebruik is, wort nochtans van een voornaam taalkundige niet goetgekeurt; want *zege* is overwinning, en *zegepralen* kan men zyns bedunkens zo weinig zeggen als *overwinning-pralen*: men praalt *met de zege* of *met de overwinninge*, als men *met de staatſie* en *tekenen der overwinninge* wort ingehaalt, of die in het openbaar vertoont. Doch het naamwoort *Zegepraal* kan zowel gebruikt worden als *zegeſtaatsi*, *zegetekens*, *zegewagen*, *zegekoets*; want *zegepraal* is de *praal* of *pronk der zege*, gelyk *zegeſtaatsi*, de *ſtaatsi der zege*, *zegetekens*, de *tekenen der zege*, enz. De *zege vieren* is goet, *men zal heden in't openbaar de zege vieren met luiden van klokken*, *donderen der kartouwen*, en *aansteken van vreugdevuren*.

IX.

Men begint nu ook byna alle dingen te *beſtempelen*; perſonen en zaken worden beſtempelt, *de perſoon wort beſtempelt met zynen name*, dat is, genoemt, aangewezen; *ik mag dit zo wel beſtempelen*, dat is, merken, tekenen, of noemen; *de beſtempeling des tyts*,
is

is, de aanwyzing of het merkteken des tyts; *de Koning wort hier bestempelt met zyne heerschappye*, en ik weet niet waar dit stempelen al meer te pas komt. Indien de schryvers, die dit woort zo gereet hebben, wisten hoe slegt en walgelyk het de Nederlantsche taalkundigen voorkomt, zy zouden het nooit gebruiken als in munten van gelt, daar de stempel op geslagen wort, in zegelen of merken met stempels gedrukt of geslagen, en in diergelyke zaken daar het voegt: maar alle dingen te *bestempelen*, en *merken*, *tekenen*, *noemen*, *aanwyzén*, als te verbannen, om dat ene woort *stempelen* overal in te voeren, wort met *buiten kyf* glat verworpen.

X.

Italie, Rome, Athene, Efese, Smirne, Troje, enz. schryft men met een *e* zonder *n*; doch als'er een vocaal of klinkletter navolgt, dunkt my dat men om de welluidentheit daar de *n* wel mag byvoegen. *In Italien is Rome de ontzachlyk ste stat, en binnen Romen eert men den Paus als enen navolger van St. Pieter. Vondel schryft doorgaans Egipten, ook ergens het hollende Efesus*; en ik meen, dat de welluidentheit hier wat dient in achtgenomen, om'er de *n* by-of af te doen, dewyl de eigenschap der tale het beide lydt dat men zegge, *Tro-*

je en Trojen, Rome en Romanen, Athene en Athenen, Egipte en Egypten, enz.

www.libtool.com.cn

De gene die quaat doen, moeten gestraft worden. Alle de gene die ons voorquamen, waren dus gekleet. Hier moet naar Vondels lesse de gene zorgvuldig gemydt worden, als overtol- lig en den styl lam makende: die quaat doen, moeten gestraft worden; alle die ons voorquamen, waren dus gekleet. Godt bezoekt de gene die zyne kinders zyn, beter Godt bezoektze die zyne kinders zyn, gelyk, Godt kentze die de zynen zyn.

X I I.

Verzekertheit, als de volle verzekertheit des geloofs; den kerker met verzekertheit toefluiten: wy zeggen ruim zo goet verzekering, volle verzekering, vaste verzekering; geef my verze- kering van die zake.

X I I I.

Invoegen, in dier voege, alvorens, als voren, ietwets, zyn de beste woorden niet: beter voor invoegen, zodat; voor in dier voege, op die wyze; voor alvorens, voorhene; voor als voren, als te voren, of als voorhene; iet is ge- noeg, daar hoeft geen wes by.

XIV. 't Is

www.XdDov.com.cn

XIV.

't Is voorgevallen op het tiende jaar; men zegt in het tiende jaar: maar op den tienden dag is goet. Deze woorden staan beschreven op het vi kapittel, en op het 4. vaars, is niet goet; in het kapittel, en in het vaars, gelyk in het boek, in 't register; hoewel men ook zegt op 't register staan.

XV.

Hy quam van over de Jordane; van voor nu aangezigt wegvlieden. Ik zou liever zeggen, hy quam van de overzyde der Jordane; van nu aangezigt wegvlieden.

XVI.

Ik weet niet, waarom men een' brief, die de een aan den anderen schryft, enen zend-brief noemt, want het spreekt van zelf dat zulke brieven gezonden worden. Het is een navolging van het Grieksche woort ἐπισολή, ab ἐπισέλλω mitto, waarvan het Latynsche Epistola, en het Fransche Epître. Doch wy zeggen in onze tale een' brief, niet een' zend-brief: men zal geen goet Nederlander horen zeggen, ik heb heden vele zendbrieven ontfan-
gen.

gen, of, ik heb uwen zendbrief al bestelt, of, myn broeder schreef my van Londen enen zendbrief. Evenwel vindt men er, die dit noch met kracht willen verdedigen, alsof zendbrief wel eens zo fraai luidde als brief.

X V I I.

Van dage tot dage, luidt niet beter dan van jare, tot jare, of van nachte tot nachte. Van dag tot dag, moet men zeggen, gelyk van jaar tot jaar, en van nacht tot nacht. Maar ten dage, ten derden dage, is goet.

X V I I I.

Tot dien einde, wort by sommige schryvers niet goetgekeurt: maar ten dien einde kan zo wel gebruikt worden als ten uwen huize, en in dien gevalle, dat Vondel heeft in het Be-recht voor Lucifers treurspel. Zo zegt men ook ten meesten voordele, ten heiligen outer, enz. waarvoor men anders zegt tot dit einde, in dit geval, tot het meeste voordeel, tot het heilig outer.

www.libtool.com.cn

T O E G I F T
VAN ENIGE SIERLYKE
SPREEKWYZEN

EN FRAAIE MANIEREN VAN
UITDRUKKINGEN.

TEN MEESTEN DELE GETROKKEN
UIT DE SCHRIFTEN VAN HOOFT,
VONDEL, EN ANDERE VOORNAME
NEDERDUITSCH E SCHRYVERS.

www.libtool.com.cn

AAN DEN
www.libtool.com.cn
LEZER.

 Ot een toegift op dit werkje voege ik hier voor de Liefhebbers onzer tale een proefje by van een werk dat Vondel ieder zeer plagt aan te pryzen, zo aan Redenaren als Dichteren, om in sieraat en kracht van tale steeds te vorderen; namelyk om een verzameling te maken uit de beste Nederduitsche Schryvers van allerlei fraaie spreekwyzen, en krachtige manieren van uitdrukkingen, om zich hiervan naar gelegenheit van zaken te kunnen bedienen, en naar deze voorbeelden diergelyk maaksel te leren opstellen. Dat dit geen vruchteloze arbeit is, weet

AAN DEN LEZER.

ik by ondervinding; en zo iemand de moeite wil nemen, om achter dit boekje wat wit papier te voegen, en deze kleine verzameling, die maar tot een proef dient, onder het lezen der voornaamste Schryveren, voorzich te vermeerderen, die zal deze geringe moeite met der tyt menigvuldig vergoedt zien, en bevinden, dat dit het rechte middel is om woorde-en rederyk te worden. Dit ene moet ik den Lezer noch berechten, dat ik in deze verzameling, niet alleen in't geen ik'er van het myne heb bygevoegt, maar ook in de uittreksels uit anderen, myne spelling gebruikt hebbe, opdat dit werkje zich overal gelyk zou zyn.

VER-

VERZAMELDE www.libtool.com.cn SPREEKWYZEN.

Armoede.

DEze aangerijft door armoede en boosaardigheid, twe gevaarlyke raatslieden. *Hoofst. H.*

Hy liet een vrou met zes kinderen achter, die manloos, vaderloos, goedeloos, in deerlyke armoede treurden. *Hoofst. H.*

Gestadige arbeit, noot en nypende armoede redden zich overal door. *Vond. Virg.*

De kalandier plondert enen groten hoop korens; ook de mier, voor armoede en den ouden dag bekommert. *id.*

Blytschap, vreugt.

Uitgelaten en onuitspreeklyk was de blytschap daarze mê bewelkomt werden van burgers en gezachhebbers. Men scheen 'er verzezen van den doden, en met reppen en roeren zyn achterstal van levendigheid te willen inhalen; zo woelde en krioelde het door straten en stegen. *Hoofst. H.*

't Was maar dobbervreugt, die t'elkenmale weer wegdook. *id.*

Bloetdorstig, wreet.

Beekenbloetsbedrigh (Alba) om het geloof vergoten. *Hooft. H.*

Dat tuigden Maastricht verkracht, Antwerpen tot een bloetbat en poel aller gruwelen gemaakt. *id.*

Door 't invoeren der yslyke plakaten, meer, mogt men de waarheit zeggen, met bloet, dan met inkt geschreven. *id.*

Buskruit.

Dit heilloos tuig schynt gevonden om de werelt te doen vergaan, en 't menschelyk geslacht te dreigen met den jongsten dag. *Hooft. H.*

Elende, ramp, zwaarigheid.

En zeker elke dag was 'er een in 't ophopen van de elende der burgeren, die met alle plagen, ieder magtig om een gemeente te verdelgen, oorlog, scheuring, honger, pest, teffens verzogt werden. *Hooft. H.*

Een overerbarmelyk ding, na het ontworstelen van zo velerlei ramp, in de haven zyns heils te sneuvelen. *ibid.*

Nu treet de zelve wederspoet noch deze mannen op de hielen, die door zo menigerlei zwaarigheden gedreven komen. *Vond.*

Virg.

www.Eeuwigheit.nl.cn

Eeuwigheit

Eeuwiglyk, eeuwiglyk : wat is dat? Het meldt gansch volmaakte opperzaligheid, zonder verandering en zonder verlies, zonder perk van dat leven, zonder jonkheits onkunde of ouderdoms zwakheit, zonder afgunst by die ere, zonder stoornis van die vreugt, zonder ongeval van dat koningryk; zo lang durende en zo eeuwig, als Godt Godt is, als Godt zelf leeft, de koning der eeuwen, de eerste en de leste, die alleen onsterfelykheit heeft, en zich zelven altoos gelyk blyft, zonder ende of verloop van jaren. Wat gemoet kan die eeuwigheit zich verbeelden? wie peilt dien grondelozen afgront. Denk hondertduizent jaren, ô mensch, zo wort de eeuwigheit geensins begrepen. Denk duizentmaal duizent eeuwen: by de eeuwigheit mag het in 't minste niet halen. Denk zoveel duizenden van jaren of eeuwen als 'er graspruiten op d' aarde zyn, baren in zee, of zant aan het zeestrand; noch wort door dit alles gene eeuwigheit uitgedrukt of gemindeert: noch blyft na zulk een duurzaamheit de eeuwigheit even onendig, zo tot schrikkelijke pyne van alle godtverachters, als tot de grootste vreugt der heiligen, die Godt in zyn woort gehoorzaam eerden. Vollenh. Predik. over 1. Pet. 1. 25.

Fortuin.

De lykspelen zynen heiligen vader dus lange ter gedachtenis geviert, zo begoft de fortuin eerst te weifelen, en hun den voet dwars te zetten. *Vond. Virg.*

Men moet, het ga zo 't wil, uitharden al wat Fortuin ons overzendt. *ibid.*

De fortuin toonde aan hem haren aart met troetelen en treden teffens. In 't openbaar loechze hem toe, en neep hem in 't heimelyk. *Hoofst. H.*

Geluk, voorspoet.

Op den wint, die een losse vogel is; op de voetstappen van een schip, dat door de zee bruiſt; op de nachtgezigten en bedrieglyke dromen, wier vreugt haalt verdwynt; en op alles wat de kinderen al spelende in het zant malen; is meer ſtaat te maken, dan op den voorspoet en het geluk van de werelt. *Fran-cius Vertal. van Nazianz. Mededeelz.*

Hoe vergaapt zich een menſch aan 't ſchynſchoon daar het geluk mē vleit! wat ſticht men tronen in 't ryk der werelt dat op nevels en dampen, ja op klanken en gerucht dryft! en bout kaſtelen in de lucht die als rook vergaan! Komt'er maar ene ſterke wint van verandering en tegenspoet, die doet alles in enen oogenblik verſtuiven.

Geweinftheit, bedrog.

Woorden, hoe schoner van schyn, hoe ydel-
ler of bedrieglyker van gront. *Hooft. b.*

Maar 't is nu tyt der dubbelheit den boe-
zem op te sperren, en 't broedsel der hoof-
sche geveinftheit, boven eensdeels aangeroert,
met klaren dag te beschamen. *ibid.*

Her bloet van Egmont en Hoorne, van
zoveel adels en burgers, ruischte noch en
riep: vergaapt u aan geen galm en wint van
schone woorden. - - Daar kracht te kort
quam, was list altyt haar noothulp. *ibid.*

Is Godt alwetendt en alomtegenwoordig?
kent, en doorgrondt hy de harten der men-
schen? en zyn de geheimen onzer gemoede-
ren voor hem ontfloten? Hoe durft dan een
huichelaar met het momaangezigt ener ge-
maakte godtsdienstigheid, gelyk alle schyn-
heiligen doen, voor het oog des alwetenden
Godts verschynen? Men kan zyne rol zo spe-
len, en vermomt gaan, voor de menschen,
die niet verder dan het uitwendige zien: maar
wie Godt dus meent te bedriegen, bedriegt
zich zelve. Kan men zich ook in 't opene
en vlakke velt op den helderen middag voor
de zon verschuilen? zo weinig kan men
Godts alziende oog ontduiken, dat oneindig
verder dan de zon ziet, ja in de binnenste

schuilhoeken van het harte dringt, daar nooit zonnestralen schynen.

Luister eens, hoe doortrapt de Grieken zyn, en uit een schelmstuk maak rekening van al dien hoop. *Vond. Virg.*

Gedachtenis, goede en quade.

Hoe lieflyk riekt de geur noch van die eer-namen, nu 't lyf al lang verrot is! wat is dat een gedagtenis om 'er op te verlieven! en hoe wort een rechtvaardige door zyne rechtvaardigheid alleen verheven! stelt 'er de godtlozen eens tegens. Hoe stinkt de gedagtenis van den booswicht na het verrotten van zyn lichaam! hoe staat hy in Godts boek door zyne eige godtloosheit geschent en gebrantmerkt! De Schrift maakt 'er geen gewag van als met verfoejinge. De godtlozen laten hunnen naam Godts uitverkorenen tot enen vloek na. *Vollenh. heerl.*

Geweldenaars, tierannen.

De magtigste en stoutste geweldenaar is eerlang in stof vergaan, en al zyn vermogen heeft uit met zyn leven. *Vollenh.*

Dwingelanden, die de onverzadelyke kroonzucht en roofzucht tot alle gruwelen aanvoert, niet magtig als door het bederf hunner nageburen, eerst vyanden van het volk, waar-

waarvan de meeste roof te halen is, hele landen en ryken in bloet en tranen smorende, en hele steden in de asch leggende, om zich by de kolen te warmen. *id.*

Gierigheid, geltzucht.

Maar zo hol een gulzigheit, (*hy spreekt van de Spaansche heersch-en geltzucht*) om alles in te flokken, die wyder gaapt, dan Sicilië van Goa, dan Goa van Mexiko leidt; die't gereuten Italie knaagt met de tanden, daar het vleesch des onnozelen Indiaans noch tusschen zit, zal zich met geen brok als Neerland laten stoppen; maar gansch Christendom, zo Godt het niet keert, ja den ganschen aardkloot door de kaken jagen, en vragen of'er meer is. *Hooft. b.*

Ook schreef Alba, dat de schattingen die hy in Nederland zou heffen, op Spanje het gout zouden doen vloeien een arm dik. *ibid.*

Klagte.

Koning Davids weeklagte en lykgeschrei om Absolons rampzalige doot, aldus in de heilige bladen uitgedrukt: *och, myn zoon Absolon, och Absolon, myn zoon, mogt ik voor u sterven! och Absolon, myn zoon, och myn zoon Absolon!* schynt bykans zyne triomfbazuin te verdoven: en de zon der koninglyke herstellinge

linge komt ten lange leste uit dezen duisteren nacht en nevel van den vaderlyken rouwe met schoner stralen te voorschyn. *Vond. opdr. voor Koning David* www.bibel.com.cn

*Klagte van een Moeder over haren
ongelukkigen zoon.*

Ongelukkige zoon, zegtze, van ene ongelukkige moeder, wien de ziekte met my gedeelt, en my maar ten halve heeft overgelaten; elendige, en niet meer kenbare zoon; zoon, dien ik voor de steile rotsen en bergen, voor de wildernissen hebbe opgevoedt: nu zal het wout uw woning, een spelonk uw huis zyn, en van alle menschen zullen u die alleen zien, die de meeste godtvruchtheid hebben. Waarom, zegtze, met den heiligen Hiob, zyt gy in den buik uwer moeder gevormt, uit de baarmoeder voortgekomen, en niet terstont liever gestorven, opdat de dag van uw geboorte uw sterfdag zyn mogt? Waarom zyt gy niet vroeg en in den opgang uwer jeugt ondergegaan, eer gy de wederwaardigheden van 't leven hadt kunnen smaken? - - - Dus spreekt de elendige moeder, en stort hele beken van tranen uit. *Françius Vertal. van Nazianz. van de Medeelz: p. 23. 24.*

Wiens hart breekt niet door de algemene
jam-

jammerklagen dezer elendigen? wat oor kan dit geluit aanhoren! wat oog dit gezigt aanschouwen? *ibid.* p. 29.

Kloekmoedigheid, Dapperheit.

Kloekmoedige taal van de belegerde Leidsche burgers toen de noot al op't hoogste was, by Hooft in zyne Histor. p. 379. 380. aangetekent: Vermetel is uw snorken van onze gebreklykheit, en ydelen toeverlaat op ontzet, dus roepen de Spanjaarden toe; gy scheldt ons voor honden-en katteneters; even of'er enige smaet hechten konde op den genen die de meeste smaetheit om der ere wille versmaden dar. Maar aan't loeien, briesen, en bassen, 't onzer wal uit luidende, wort gy genoeg gewaar, dat'er noch gedierte overschiet, om'er naar gewoonte by te leven, en zich, als't nauwt, 'er mē te lyden. Ontschiet het ons daarenboven met den tyt, zo hebben wy echter elk twe armen, en zullen vooreerst den flinken aanspreken om te eten; behoudende altoos den rechten, om den dwingelant, en u zynen moortdadigen aanhank, van deze muren te keren. Ten laatste, indien Godts toren, ontfeken over onze zonden, zo verre komt uit te harden, dat hy tegens't vertrouwen dat wy op zyne onbegrensde goedertieren-

tierenheit ſtellen, ons uw geweld te zwaar laat worden; willen wy (zyt des zeker) noch zynen heiligen woorden daarom, noch onzer vaderlyke gerechtigheden afgaan: maar liever onze eige ſtat met vuur ten gronde toe uitroeien, en ons zelve aan 't einde vechten, dan gedogen dat gyze geniet, of onze vryheit overlevert. Want ons, gelyk den Machabeen, zou niet zo draaglyk vallen, jammer aan onzen volke en heiligdom te zien door 't heerſchen uwer bloetdorſtigheit over onze lichamen en gewiſſen, als met het geweer in de vuist te ſterven, en een ſtaatlyke troep zielen, verfoeiſters van zo ſnood'een flavernye, aan haren Schepper loflyk op te offeren.

Wie is zo ſterk, zo dapper, zo ſtrytbaar, als deze helden? Zy gaan gedurig voort van kracht tot kracht, en volgen David met zyne helden, tegens felle leeuwen en gruwlyke reuzen opgewaſſen. *Vollenb. heerl. der recht.*

Leven.

Wat is 's menſchen leven kort van duur, en vol ongemakken? Wie is 'er die nu hondert jaren out wort? onder hondert, ja duizent, naulyx een. Maar die dezen hoogſten ouderdom nu al bereikt, wat leeft hy noch van die hondert weinige jaren, waarin men zeggen kan

kan dat hy waarlyk leeft. De helft byna is voor de nachtruft, en wort in den slaap, die het afbeeldfel des doots is, ongevoelig doorgebracht; of legt men in den nacht op zyn leger zonder slapen, wat is't een moeilykheit! Doe hier by de jaren van de kintsheit, waarin men leeft buiten reden en verstant; en die van den ouderdom, verzelt met allerlei gebreken, waaronder een out man gebukt gaat als onder enen zwaren last. Dit is't noch alles niet: in dien tusschentyt tusschen kintsheit en ouderdom, hoe brengt men zyne dagen door in gedurige bekommernissen, moeilykheden, tegenspoeden, duizent vrezen en gevaren, in ziekten en andere zware toevallen, die oneindig in getal zyn, en dikwyls jaren duren? Trek nu al dien tyt van slapen, kintsheit, ouderdom, en tegenspoeden eens af van de hondert jaren, en wat zal 'er weinig overblyven voor het leven, dat recht leven heten mag! Wel mogt Job zeggen: *De mensch van een vrouwe geboren is kort van dagen, en zat van onrust.* En Moses in zyn Liet, *Aangaande de dagen onzer jaren, daarin zyn zeventig jaren; of zo wy sterk zyn, tachtentig: en het nitnemenste van die is moeite en verdriet.*

Onbestendigheid der wereltſche dingen.

www.libtue.com.cn

Rome aller ſteden hoofſtat en Grootvorſtin der volken weleer, met den tytel van eeuwig al te vermetel pronkende, is overrompelt, verwoeft, en verbrant, is meer dan eens bedorven; en wort met hare aaloutheden op haren ouden gront van nieusgierigen gezogt en nageſpoort, maar nu niet gevonden. *Vollenb. Pred. over 1. Pet. 1. 25.*

Onenigheid, misverſtant.

Hy nam zich voor te onderſtaan, of zyne tegenwoordigheid de wolken der zwevende misverſtanden verſtrooien mogten. *Hooft. H.*

Ontzach.

Ontziet gy gene menſchen nochte iemants magt, ontziet de Goden, die geen goet onbeloont, geen quaat ongeſtraft laten. *Vond. Virg.*

Oog.

Het oog is de aardigſte parel, die onder de kleinodien der ſchoonheit praat. *Hooft.*

Oproer.

Terſtont verſchiep zich de ſmook in vlam, en ſteeg de brant der beroerte boven alle daken,

ken, 't gekryt ten hemel; lopende aan etlyke oorden 't gerucht van dit fchryven de boden verby. *Hooft. H.*

Oorlog, oorlogsrampen, enz.

Hoe vyantlyk geweld te werke ga, als het de overhant krygt, en nergens is te ftuiten; wat gruwelen het bedryve in 't heetfte van zyne verwoetheit; hoe de mans daar vermoort worden, de vrouwen gefchonden, de tedere kinders van moeders borst afgerukt, aan ftenen verplet, of aan fpietfen geregen; hoe vervaarlyk het zy huizen en kerken in lichten brant te zien ftaan, terwyl de opgaande vlam aan het krygsvolk licht geeft tot plonderen, en het gedruis der inftortende gebouwen te horen; hoe afgryfelyk het gezigt der doden zy, het gekerm van ftervenden en zieltogenden, ondereen gewentelt; hoe naar die tronien des doots in alle hoeken zich vertonen, met veel gapende wonden; hoe 'er de ftraten uitzien, met ademloze lyken alom bezaait, en van bloet dryvende; en wat gruwelen een baldadig en wraakzuchtig overwinner noch meer weet aan te rechten; dat zyn dingen, die wy uit het verhaal der hiftorien, en van horen zeggen, flechts weten, maar niet door ondervinding. *Vollenb. Heerl.*

Oorlogen, afgryfelyke oorlogen zie ik te gemeet. *Vond. Virg.* H O U.

Ouderdom.

Vele oude lieden klagen zeer over den ouderdom, en zeggen, dat zy enen last dragen die hun zo zwaar valt, of zy bergen op hunne schouderen torsten. Elk wenscht onder tusschen dat hy maar out mag worden, en lang leven; en nault heeft men den ouderdom bereikt, of men klaagt en kermt, en beschuldigt dien van duisent gebreken: zo groot is de dwaasheit en wispelturige ongestadigheid der menschen. *Uit Cicero van den Ouderdom.* Epictetus gevraagd zynde wat d'ouderdom was? gaf ten antwoord: *Een langgewenscht quaat.*

Rechtvaardigheid.

Indien rechtvaardigheid en een oprecht geweten noch ergens plaats hebben. *Vond. Virg.*

Gelyk het de rechtvaardigheid eigen is verdrukking te lyden, zo is haar ook tot een troostelyk loon toegelegt, dat hare onnozelheit niet onderdrukt blyft, maar by alle eerlyke nakomelingen doorbreekt, in waarde gehouden, en geviert wort. *Vond.*

Regen.

De vensters lagen bestuwt met vrouwen en dochters, jonk, bejaart, van adelyken, van burgerlyken state, ieder om 't prachtigst opge-

opgetooit. Bloemen, kruit, en kranssen, by deze geworpen, beïtoven de inrydende Heeren: een lieflyke regen uit zo heldere wolken. *Hoofst. Hist. Hy spreekt van Don Johans prachtige intrede te Brussel; en dat gansche verhaal behelst verscheide fraaie uitdruk sels.*

Staatzucht, eerezucht.

Indien men menschen by planten mag gelijken, zo slachten staatzuchtigen het klimop, dat, naar zynen aart genoemd, gedurig by de muren opklimt. Zodanigen openbaren zich de Magtigen, die nooit met hunnen staat vernoegt, altyt pogen hoger in top van mogentheit te steigeren, en op glimpige tytels hunne nageburen en anderen onrechtvaardig te beoorlogen. *Vond. Opdr. van Euripid. Fenici-aansche.*

Julius Cesar wou liever in arme boerenhutten op d' Alpes de eerste plaats bekleden, dan binnen Rome de tweede. Des groten Alexanders groothartigheit vindt een gansche werelt voor zich te nau: en waren'er meer werelden buiten deze te winnen, hem dunkr, dat hyze alleen behoorde te beheerschen. *Vollenh.*

Het hoogste doelwit van eerezuchtige harten is een koningryk en koningskroon. *Si violandum est jus*, zei Cesar uit Euripides, *regnandi gratia violandum est.* Mag men het

recht ooit krenken, zo is het de pyne waart als het de hoogste heerschappy geldt. *id.*

Zulk een heilloze kroonzucht zy verre van u.

*Stantvastigheit, in tegenspoeden,
met betrouwen op Godt en zy-
ne voorzienigheit, enz.*

Die op Godt bout, staat op enen vasten grontslag: hy kan duizent gevaren uitstaan en verduren, en zeggen, terwyl ryken en staten omkeren, en alles in noot is: Laat wankelen wat wil, Godt staat vast, op wien ik betrouwe.

Met deze volgende taal verzagte Eneas by Virgilius het hartewee zyner reisgenoten, en vermaande hen tot volständigkeit: o reisbroeders, o die (want onze vorige rampen zyn ons noch niet vergeten) groter zwarigheden hebt uitgestaan; Godt zal ons ook in deze een blyde uitkomst geven. Gy voert digt langs de razende Schylle, en de vervaarlyk huilende rotten hene; en hebt ook 't gevaar van de cyclopische klippen uitgestaan. Grypt weer moet, en zet alle vrees en droefheit aan een zyde: misschien zult gy hierna noch eens met vreugt hieraan gedenken. Door zo velerlei gevallen, door zo grote gevaren sterven wy naar Latium, - - - Volhardt slegts, en zoekt u zelve te sparen tot beter tyden. Vertaalt uit Virg. I. B. van En.

Ster-

Sterven.www.libtool.com.cn*Sterfdag; onsterfelykheit.*

Indien my een Godtheit vergunde, dat ik uit dezen ouderdom weer mogt jonk worden, en schreien in de wiege, ik zou het hartelyk weigeren. En 't lust my niet na den loop volbragt te hebben, weer van 't einde naar 't begin der loopbane te rug te keren. Want wat gemak heeft dit leven? liever, wat arbeit heeft het in! Maar laat het iet hebben, men wort het met der tyt zat, of het heeft een einde. Doch ik wil hier het elendig leven niet bekermen, dat anderen, en zelf Geleerde mannen, dikwyls gedaan hebben. En 't rout my niet geleefd te hebben, naardien ik myn leven zo hebbe doorgebracht, dat ik mene niet vergeefs geboren te zyn: ook vertrekke ik uit dit leven even als uit een herberg, en niet of ik uit myn eigen huis ging; want de natuur heeft ons hier maar een plaats gegeven om voor enigen tyt wat te vertoeven, doch niet om 'er altoos te wonen. O doorluchtige dag! wanneer ik naar die hemelsche vergadering der zalige zielen zal verreizen, en my van dit wereltsch gewoel en deze wanorde afscheiden! - - - En zeker, zo ik hierin dwale, dat ik gelove dat de zielen der menschen onsterfelyk zyn, zo dwale ik gaarne; en

begere niet, dat my iemand uit die dolinge, die my zeer vermaakt, myn leven lang verlosse. *Vertaalt uit Cicero's Boek van den Ouderdom, Kap. 23.*

Twedragt, onenigheid.

Zo hebben eertyts de Gotten, Alanen, Wandalen, Hunnen, en andere norffe Noormannen gedient tot roeden en zwepen, om der genaamde Christenen baldadigheid, overdaat, hoogmoet, twedragt, wrevelmoedigheid, baat-en staatzucht te straffen. - - - Zo beginnen nu de Hercynische wildernissen wouden en bosschaadjén, het verwoefte Germanje weder boven't hooft te wassen; en de wrede Thrax, magtiger door onze onmagt, hoopt met de horens zyner halve mane te stoten tegens de zon der gerechtigheit en den standert van't kruis: en leggende op zyn lui-men, loert als een hongerige tiger, om met den eersten zyn gruwelyke klaauwen in dien vetten roof en Godts erfdeel te slaan. O helsche razerny en burgerlyke twedragt, wat al quaats hebt gy gebrouwen! *Vond. Opdr. van Josef in Dothan.*

Onder deze verwarring van zaken; terwyl de zaken dus op en neer gingen; of als Hooft elders zegt: onder dit hoog en laag gaan der dingen.

In 't midden van dezen brant der beroerte. *Hoofst. H.*

Vechten.

Och, het is verloren gevochten, als de Goden u tegen zyn. *Vond.*

Hier ging het zo afgryfelyk op een moorden en dootfmyten, alsof er in dezen hoek alleen gevochten wiert, nochte elders menschen bleven; zo was Mars uitgelaten. *Vond. Virg.*

Voorzigtigheid, en Onvoorzigtigheid.

Een wonderlyk ding, daar de stomme dieren, die wy voor onvernuftig en redenloos schelden, zich weten te hoeden voor het geen hun eens euvel bekomen is, dat de menschelyke voorzienigheid zich niet hoedt van meermaals ene zelfste klippe op 't lyf te zeilen. *Hoofst. Hist.*

Vrede.

Dees vrolyke dag, dees gouden dag is ten lange leste eens opgegaan. Wy horen de zilvere vredetrompet den Vrede inblazen. Wy beleven het geenwe nautyx geloven, namelyk het gewenschte einde des eeuwigen oorlogs, die den ganschen wereltkloot met zich omtrok, en in een gedurige bloetkoortse en

onruste hield: *Vond. Opdr. van Leeuwendalers Lantspel.*

www.libtool.com.cn

Vrientschap, Vrient.

Zy schynen de zon zelf uit de werelt weg te nemen, die de vrientschap wegnemen uit dit leven; dewyl ons van Godt naulyx iet beters of aangenameers geschonken is. Want al vloeit iemant over van allerlei schatten en rykdommen, en hy leeft buiten menschelyke trouwe en vrientschap, van niemant bemint, en gene anderen beminnende, die heeft geen ander leven als dat van tierannen of dwingelanden, waarin gene trouwe, gene liefde, gene bestendigheid en erstantvastige genegenheit kan zyn, maar daar alles verdagt is, vol bekommernis en achterdogt, en geen plaats voor de vrientschap wort gelaten. *Ten dele vertaalt uit Ciceroos boek van de Vrientschap.*

De meeste menschen zyn geen vrienden van diese vleien en begunstigen, maar van hun geluk, scheiden gemeenlyk met dat geluk, en gaan door in tegenspoet, als men meest bystant behoefde. *Vollenb.*

Waardig zyn, verdienen.

Spreuken die waardig zyn in eeuwig diamant,

mant, en waardiger in onze harten geprint te worden. *Vond. Berecht voor Lucifers Treursp.*

*Wellust, Dertelheit,
Overdaat.*

De bybelsche en wereltsche historien waar-
schuwen de jonkheit, als met vierbakens,
door de ongelukken en rampen, waar in zy
vervielen die de wulpsche lusten den vollen
toom gaven: en of men van Herkules ver-
ziert, dat Deugt en Wellust hem tot onge-
lyke wegen nodigden, nochtans strekte hy
zelf, dikwyls in wellusten verzopen, en ein-
delyk daar door deerlyk om hals geraakt, een
onstichtelyk voorbeeld voor anderen, die dien
verliefden vrouwenhelt, als een heilig, op't
altaar zagen staan. *Vond. Opdr. van Jofef in
Egipten.*

*Woede en Wreetheit der vyanden
of andere boze menschen.*

Gedurende den wederstant, die niet voor
donkeren avont ophieldt, stelden 't de Span-
jaarts niet anders aan, dan bare boze gee-
sten, ter helle uitgebrokgn. Noch achtbaar-
heit van staat, noch eerwaardy van ouder-
dom, noch weerloosheit van sexe, noch on-

mondigheid van jeugt, noch tederheit van jaren waren in den weg; aanzienlyke regeerders, afgeleefde gryzen, zwakke vrouwen, fchreumige maagden, baardeloze jongers, onnozele kinderen, bezuuden den gemenen overgang der moortdadigheid. Met nare zuchten, deerlyk kermen, bittere tranen, erbarmelyk smeken, was niet te verwerven, dan koude klingen, en hete koegels vliegende door huizen, straten, en kerken. *Hoofst Hift.*

Een verwoetheit nooit by menschen geheugenis onder de Barbaren en wanzedigste geslachten des aardbodems gepleegt. *ibid.*

Wraakzucht.

Wat woedende wraakzucht, die het storten van zoveel onnozel bloet gereet is zo dier te kopen! wat helsche moortlust! Hadde die man in stromen van Joodsch bloet kunnen zwemmen, hele bergen van lyken opeen stapelen, en gansch Perzie in een slagbank verkeren, zou hy 't niet gedaan, en zynen wel lust niet gezien hebben aan zulk een yfelyk schoufpiel. *Voll. heerl. Hy spreekt van Haman.*

Wysheit,

Een wys, verstandig man.

Een wys man kan nooit alleen wezen: hy heeft

heeft by zich de beste mannen die'er zyn , en ooit geweest zyn ; en hy kan zyn gemoet , dat vry en onbelemmert is , stieren werwaart het hem lust . Dat hy met het lichaam niet kan bereiken , begrypt hy in zyne gedagten . En zo hem gezelschap van menschen ontbreekt , spreekt hy met Godt . Dus is hy nooit minder alleen , dan als hy alleen is .
Vertaalt uit Hieronymus 1. boek tegen Jovianus.

Hier volgen noch enige andere diergelyke Spreekwijzen , doch zonder orde opgetekent.

I.

In den hemel , daar geen donkerheit noch droeve wolk van enig verdriet ooit wort gevonden , maar alles heerlyk , helder , en bly is , alles vol glans en vol klaarheit . *Vollenh.*

I I.

Gelyk edele kruiden getrapt of geskoten , meer geurs van zich geven ; zo riekt hun gelove en allerlei deugden altyt beter en Godde aangenamer door de hartste beproevingen . *Vollenh.*

I I I.

De Priester spelt hem daar met zyne goddeleerde lippen deze dingen . *Vand.*

I V.

Zo spreekt de Godt der Goden , naar
wiens stem hemel en aarde luisteren.

V.

Vroeg en vreeslyk begon Kain te moorden , zynen broeder dodende in 's werelts morgenstont : en Abels bloet ontbrak daar geen sterke wraakstem. Maar onder alle vervolgers zynze met recht de rampzaligste , die deze leste tyden , den avontstont der werelt , beleven. *Voll.*

V I.

Sodom , dat door hemelsch in 't helsche vier wort geworpen , om de vervaarlykste straf des eeuwigen viers met recht te dragen. *id.*

V I I.

Daar begint een oorlogstroom aan alle gewesten van Europe wederom op te steken , die met schrikkelyk gedruis eerlang door al de werelt blazende , zee en landen met een stroom van Christensch bloet dreigt te overstorten. *id.*

V I I I.

De doot genaakt vast met wyde schreden.

IX. Niet

I X.

Niet als vloeken braakt hy uit, en ongehoorde wreetheit.

X.

Zulk een wrevelig mensch dient voorzigtig geschuwt en voorby gegaan: gelyk men een steenrots in zee, die groot gedruis maakt, best stilletjes voorby zeilt. *Vollenh.*

X I.

Twe eeuwen zullen veellicht in arbeit gaan, cerze zulk een personafi voortbrengen, waarvoor vele anderen als in't verschiet verdwynen moeten. *J. Brant.*

X I I.

Al woeien ons de stormwinden van tegenspoet een gansche zee van zwarigheden over het hoofd, als wy het anker van ons betrouwen in de hemelen hebben vastgelegt, en op Godts mogentheit en trouwe beloften steunen, zullen wy alles verduren en te boyen komen.

X I I I.

Geen heerlyke Mausoleen, geen hemelhoge Pyramyden, trotse grasteden der Egyptische Koningen, onder de wonderen der werelt al de werelt door befaamt, zyn by zulk een gedenkteken, door David voor
Abner

Abner opgericht, voorwaar te gelyken. *Vol-
lenb.*

www.libtool.com.cn

X I V.

Hoe wonderlyk werkt dikwyls de albeheer-
schende voorzienigheid!

X V.

Zo veel gelt een gering loon, als het met
den glans der ere verguldt is. *Hoofst.*

X V I.

De grootheid der moort zou noch groter
geweeft zyn, had het aan geen slagters ont-
broken. *Hoofst.*

X V I I.

Geen ry van hondert eeuwen, noch de
alverslindende tyt zal zo doorluchtig een hel-
dendaat in vergetelheit brengen.

X V I I I.

O duistere spelonk, ik dagt in uwe naarheit
my veilig te verbergen! maar te vergeefs.

X I X.

Rechtschape vroomheit wykt voor smeken
noch gevele, noch geschenk, noch dreigmen-
ten.

X X.

Deze voorbeelden, ongelukkige voorbeel-
den!

den! waarfchuwen ons als met zo vele vierbaken, om ons voor die zanden en gevaarlyke klippen te wachten.

X X I.

De Goddelyke wraak zal gewis komen, al komtze langzaam, en om't vertoeven zullen de slagen verdubbelt worden: of gelyk Euripides elders zegt, het is Godts nature eigen ftil en langzaam de boosdoenders met zyne wraak te betrappen.

X X I I.

Dat's deugt, niet, geen quaat te doen daar men geen quaat doen kan, maar, omringt door een zwarte wolk van verleidingen, d'edele netheit van het vroom gemoet ongekrenkt en ongekreukt te houden. Dat heet over kolen gaan zonder zich te branden, en met de viffchen de zoetigheit te behouden in 't midden van de zoute zee: of om de heilige taal te gebruiken, als lichten fchy nen in 's werelts krom en verdraait geflachtte. 7. *Brant, Lykrede over Koningin Maria.*

Men kan ook diergelyk een verzameling van Nederduitsche fpreekwyzen maken, als men de *phrafes* in het Latyn doet: by voorbeeld op het woort.

Gevoel

Gevoelen of mening.

Iemants gevoelens toelieden, aannemen, goetkeuren, omhelzen, pryzen; overgaan in iemants gevoelens.

Een anders gevoelens verwerpen, afkeuren, niet aannemen, tegenspreken enz.

Zo ook op het woort

Vrede.

Vrede maken, sluiten, treffen. Den vrede verzoeken, bidden, smeeken; met gevouwen handen om vrede bidden.

Den vrede schenden, breken; den geschonden vrede herstellen, bewaren, doen bloeien; de zoete vruchten van den vrede genieten; in enen vasten en eeuwigen vrede leven.

E I N D E.

www.libtool.com.cn

V E R V O L G
V A N D E
A A N L E I D I N G E
T O T D E
N E D E R D U I T S C H E
T A A L .

www.libtool.com.cn

2000年12月

2000年12月

2000年12月

2000年12月

2000年12月

2000年12月

A A N D E N
L E Z E R.

DEze weinige bladen hadde ik noch te voegen by myne aanleiding tot de Nederduitsche taal; eensdeels om de redenen kortelyk te beantwoorden die een Liefhebber onzer Moedertale, die zynen naam met deze drie letteren uitdrukt, P. H. P. tegen myne Spelling heeft bygebragt; het geen ik tot nu toe hebbe uitgestelt, omdat ik zeer weinig vermaak scheppe in dezen lettertwist; waarvan ik my in het toekomstige ook geheel mene te onthouden, latende enen iegelyk de vryheit, om het geen hy best keurt, te volgen: ten anderen om den Taallievenden

A A N D E N L E Z E R.

Lezer noch enige weinige Aanmerkingen mede te delen, neffens een klein vervolg van verzamelde Spreekwyzen en sierlyke manieren van uitdrukkingen, die ik ten meesten dele als schone bloemen uit de lusthoven onzer Nederlantsche Schryveren geplukt hebbe; en ik zou'er meer bygevoegt hebben, ten ware een van de spreuken, eertyts met gulde letteren voor Apolloos tempel te Delfos geschreven, ΜΗΔΕΝ ΑΓΑΝ, dat is, NIET TE VEEL, my hiervan wéèrhouden hadde. De fraaiste bloemen verliezen by de liefhebbers veel van heur waarde, alsze te zeer vermenigvuldigt worden, gelyk de beste lekkernyen te veel gegeten eindelyk walgen. Die'er lust toe heeft,

A A N D E N L E Z E R.

heeft , kanze voor zich vermeerderen. Onse Nederlantsche Hooft-dichter Joost van den Vondel , in wien Euripides en Sofokles herleeft hebben , en dien de Heer Monen met groot recht voor den zinlyksten en naukeurigsten onder onze Nederduitsche Schryvers houdt , hadde vele vellen papiers tot zyn gebruik dus beschreven , en deed'er groot voordeel mede. Niemand late zich wysmaken , dat deze en andere oefeningen tot kracht en zuiverheit van tale en styl maar beuzelingen zyn , daar Godtgeleerden en Kerkredenaars inzonderheit hunnen tyt onnut aan verquisten: de treflyke Predikaatsien en andere schone schriften van Chrysostomus , Gregorius Nazian-

A A N D E N L E Z E R.

zener, Lactantius, Hieronymus, en andere oude Kerkenleraren, waarin de welsprekentheit zo zoet en aangenaam als honig vloeit, en zy met zo veel vrucht by hun leven, en eeuwen lang na hunnen doot, geleert en gepredikt hebben, getuigen het tegendeel. Ja indien het my luste voor de Kerkelyke Welsprekentheit te pleiten, die niet in een opgetooit of ydel gezwets van woorden, maar in ene natuurlyke zoetvloeiëntheit en kracht van tale bestaat, ik zou ligtelyk uit de Heilige Schriften zelf, (en wie kan hier sterker bewys vorderen?) met een menigte van voorbeelden kunnen tonen, dat de taal en styl des H. Geests niet alleen eenvoudig,
klaar

A A N D E N L E Z E R.

klaar , zuiver , en krachtig is ,
maar ook , daar het de zaken ver-
eischen , zo sterk en verheven ,
dat 'er alle wereltsche welspre-
kentheit voor zwichten moet ; tot
een overtuigent bewys van de god-
delyke majesteit en achtbaarheid
van dit heerlyk en heilig Woort.
Zekerlyk die Godts Woort dage-
lyks , lezen , en dat met behoor-
lyke achting en opmerking , ge-
lyk het betaamt , onderzoeken ,
kunnen daar niet anders van oor-
delen , en moeten zich van zelf
overtuigt vinden , dat een natuur-
lyke , krachtige , en overredende
welsprekentheit den Kerkredena-
ren zo nut als nodig is ; en het
geen men in de Grieksche en La-
tynsche talen zo naukeurig waar-

den. 't Is waar, dat men op de oude marmerstenen en andere gedenkstukken de AE en de enkele E zeer dikwyls verwisselt ziet, en de ene voor de andere gebruikt; waaruit de geleerde Rutgersius tegen Lipsius een bewys neemt, dat de AE en de E eveneens zyn nirtgesproken. Doch dit bewys is myns oordeels niet sterk genoeg. Want in de zelve opschriften ziet men ook dikwyls de AE voor een A gebruikt, in *Quaesi* voor *Quasi*; de AI voor een A, in *Passivimentum*; de E voor een I, menigvuldig, en de I voor een E; de I ook voor een A, in *vocitus* voor *vocatus*; de I voor een U; en de dubbele II of twee II voor een E, in *biinis Miirinti*, voor *bene merenti*, *diibus*, voor *diebus*; de O voor U, en de U voor O; de OE en OI voor U, als in *coiravit*, *coeravit*, *curavit*; *Loidos*, *loedos*, *ludos*; *Oitile*, *oetile*, *utile*. enz. zie de Opschriften van Gruterus en Reinesius, en diergelyke op de aloude penningen, by den Heer Baron van Spanheim, dat doorluchtig sieraat dezer eeuwe, *De praest. & usu Num. p. 115. & seqq. edit. Lond. 1706.* Uit deze verwisseling der letteren kan niet meer besluten worden, dan dat 'er in de uitsprake dier letteren wel enige overeenkomst geweest is, doch niet dat zy zonder enig onderscheit in den klank op de

zelve wyze zyn uitgesproken. De Heer P. H. P. die my dit uit Rutgersius tegenwerpt tot verdediging der spellinge met *ae* in plaats van *aa*, vraagt hierby, *wat mengklank de Latynen aan de OE gegeven hebben, zo zy de AE door η uitspraken?* Ik zou met Liptius oordelen dat zy de OE hebben uitgesproken byna op die wyze als wy *Keulen*, *Colonia Agrippina*, of als de Franschen hun *cœur*, immers dat 'er de klank van een *u* in gehoord is; omdat Victorinus schryft, dat zo de Romeinen de *y* van de Grieken niet hadden overgenomen, zy voor *Hylas Hoelas* fouden schryven, om de overeenkomst van den klank tusschen de Grieksche *y*, die byna als een *u* klinkt, en de *oe* by de Latynen: en Servius heeft elders aangetekent, dat de oude Romeinen in plaats van *murus* en *punio* schreven *moerus* en *poenio*, gebruikende in hunne uitsprake een *oe* voor een *u*. Zie Lips. *de Pronunt. L. Lat. cap. xi.* Perizon. *Animadv. Histor. cap. x. p. 438.* en Voss. *de Arte Gram. Lib. II. cap. iv.* Dus is en blyft de AE by de Latynen, zowel als de OE, een tweklank, en ik kan de AE in onze Nederduitsche tale ook niet anders aannemen als een' tweklank, die het zuiver geluit van twee *aa* niet kan uitbrengen: en om deze twee *aa* in *raat*, *staan*, enz. uit te spreken, heeft men

den mont niet ongeschikt te openen. De reden waarom de *e* de meeste opening van den mont eischt, is haar helder geluit, dat met een' gesloten mont niet klaar genoeg kan klinken; en dit geluit moet men haar behoorlyk geven, doch niet met ene *e* verdoven noch vermengen. De *e* verlengt geen *a*; ook geen *i* in *bier*, *mier*, *sier*, *dier*, enz. hier is *ie* een tweklank, waarin men duidelyk het geluit der beide letteren *i* en *e* kan horen: als de *i* moet verlengt worden, gebruiken wy de *y* of lange *i*, gelyk *zin*, *zyn*; *min*, *myn*; en zie hier een duidelyk onderscheit in *lit*, *lydt*, *liet*; *zin*, *zyn*, *zien*; in het eerste woort hoort men een enkele *i*, in het tweede een lange *y*, in het derde een' tweklank van *i* en *e*.

I I.

De redenen, die de voorgemelde Heer P. H. P. uit de tegenwoordige Hebreeusche vocalen bybrengt tegen myne spellinge met ene klinkletter in *Raden*, *Heren*, *Bomen*, *Muren*, en in de werkwoorden *Leven*, *Horen*, *Sturen*, verzwakken myne bewyzen niet het minste. Want de vraag is hier niet, of een lange vocaal in de uitsprake twe pozen vereischt, daar een korte maar enę poze vor-

vordert, het geen niemand zal tegenspreken: maar of een lange vocaal, alsze vry en on-
verhindert op zich zelve staat, hierom met
twe letteren moet geschreven worden? en of
ene *a, e, o, u*, geen lange vocalen kunnen zyn?
zo dit waar is, most men in het Latyn ook
schryven *staare, amaare, doceere, noomen,*
funnus, muunus, en, gelyk men op enige
weinige oude penningen vindt, **VAARVS,**
FEELIX. &c. Maar hoe hebben het de He-
breën gemaakt, toen de letters **ו וי** hun
voor vocalen dienden? want dat de tegen-
woordige Hebreëusche punten die men onder
de consonanten schryft, hunnen oorsprong
aan de Masoreten schuldig zyn, wort by de
meeste en geoefenste Taalkundigen nu nau-
lyx meer in twyfel getrokken, en daarom kan
men hier geen bewys uit nemen. Ik gelove
niet, dat zy die letters toen verdubbelt heb-
ben, maar zy hebbenze voor lange en korte
vocalen gebruikt naardat de klank en uitspraak
der lettergrepen zulx vereischten. Waarom
deze tegenwerping uit de Hebreëusche voca-
len genomen niet krachtig genoeg is om my
te overreden dat in *ra-den, he-ren, bo men,*
mu-ren, le-ven, ho-ren, enz. daar de eerste
sillabe vry en onbelemmert is, meer dan ene
vocaal of klinkletter vereischt wort.

I I I.

www.libtool.com.cn

't Waar zekerlyk te wenschen , dat men een middel kon bedenken om het verschil dat 'er onder ons is over de spellinge , eens eindelijk weg te nemen : elke schryver heeft byna zyne byzondere spelling ; ja niemant is noch zich zelve in alles gelyk ; het geen in onze boeken en schriften geen kleine misftal is. De enige weg , die 'er myns bedunkens open is , is deze ; dat de tegenwoordige Liefhebbers onzer lanttale ene algemene spelling opftelden , die by de besten gevolgt wort , en dat men daarin dan alle overeen quam om die voortaan te gebruiken en ftipt te volgen , hetzy men *Hoofst* of *Fondel* , of iemant anders tot een voorbeeld name , of uit elk het beste uitkoze. Doch om zo vele hoofden en verschillende zinnen tot dit besluit te brengen , zal ook zyn werk in hebben.

I V.

Het is 'er verre van daan , dat ik den Heere P. H. P. qualyk nemen zoude , dat hy zyne bedenkingen over dit ftuk tegen my en anderen heeft ingebracht , gebruikende die zedigheid en bescheidenheit in zyn schryven ,
die

die zyn Ed. en my , en elk voegt , en waar-
 over ik niet kan nalaten dien Schryver , schoon
 by my noch onbekent , zynen verdienden lof
 te geven : zo past het fatsoendelyke men-
 schen , zo past het vooral Christenen te schry-
 ven , die in mening of gevoelens mogen ver-
 schillen , maar nooit hierom elkandere on-
 heus of met onbescheit bejegenen , zo wei-
 nig in 't schryven als in 't spreken : die an-
 ders doen , zyn geen antwoord waardig , en
 hebben 't van my ook niet te verwachten.
 Wat waar het te wenschen , dat de boeken
 van vele Geleerde Mannen met deze vuile
 smetten niet bezoedelt waren , die dikwyls
 om beuzelingen en verschillen van geen be-
 lang elkandere zo bits en onchristelyk te keer
 gaan , dat men het niet als met verontwaar-
 diging lezen kan : een manier van schryven ,
 die ik elk rade te schuwen en te vlieden , en
 die alleen bequaam is den luister van een
 schoon boek gansch te verdoven : die grote
 Josef Scaliger waar noch veel groter man ,
 indien zyn styl zo zagt en bescheiden was ,
 als zyne zaken geleert en treffelyk zyn : * dan
 blinkt

* Summa laus est , mea quidem sententia ; qua
 Clarissimus Petrus Burmannus Illustris ac erudi-
 tissimum Ezech. Spanhemium ornat , in Prae-
 fatione ante Gruteri corpus Inscriptionum , dom. de
 vi-

blinkt een schrift met vollen glans , als 'er de geleertheit met deftigheit , liefde , en Christelyke ~~bescheidenheit~~ in verzelt gaat ; buiten dit mag ik met den Apostel Paulus zeggen , al waar het ook dat wy de talen der menschen en der Engelen spraken , en wisten alle verborgenheden en wetenschappen , en wy hebben de liefde niet , zo zyn wy niets.

V.

Dit moet ik hier noch byvoegen , want meer over de spellinge der letteren te schryven verveelt my ; de reden waarom ik *Cesar* , *Cicero* , *Cypres* , *Oceaan* , *cibori* , *ceder* , *celle* , *citer* , *Cyrus* , enz. met een *c* , en niet met een *k* schryve , als *Kesar* , *Kikero* , *Kypres* , *Okeaan* , *kibori* , *keder* , *kiter* , *Kyrus* , is deze , omdat het ongewone geluit der *k* in deze woorden de meeste oren verveelt , ja die dikwyls onverstaanbaar maakt ; gelyk ik daar ondervinding van hebbe in het woort *Kefas* , dat ik hierom liever in het toekomende *Cefas* zal schryven met een *c* , gelyk het in onse Neder-

viro Illustri ait : *Quo nemo hodie doctior , nemo humanior in republica litteraria reperitur. Magnum profecto exemplum , eruditis omnibus imitandum !*

derduitsche Overzettinge des Bybels staat , Joh. I. 43. want schoon deze woorden volgens hunnen oorsprong ene *k* vereischen , zo is 'er echter de *c* door het langdurig gebruik onder ons eigen aan geworden , en daarom zo ligt niet te verwerpen.

In *koning* , kan de *g* alleen volstaan ; maar dat in *koningryk* , *koninglyk* , *gevangenis* , de uitspraak een *k* vordert , sta ik den voornoemden schryver ten vollen toe ; waarom de *g* hier in een *k* dient verwisselt , of diese beide wil behouden , willen wy een letter min of meer niet beknibbelen : anders mene ik dat men volgens den regel in alle talen gebruikelijk , *quod litteræ ejusdem organi facile inter se permutantur* , mag schryven , *koninklyk* , *koninkryk* , *gevankenis* , *oorspronkelyk* , *jonkheit* , *jonkvrou* , *sprinkbaan* , *vergankelyk* ; *zangberg* , *springader* , *jongeling* , is die verandering onnodig , tenzy het den Dichteren in rym anders te pas kome.

HET XIII. HOOFSTUK.

Aanmerkingen over enige zelfstandige naamwoorden (nomina substant.) en hunne geslachten.

I.

www.libtool.com.cn

DE Heer D. van Hoogstraten, die in 't opbouwen onzer Moedertale rustig de hant biedt, heeft achter den tweden druk zyner *Aanmerkingen over de Geslachten der Zelfstandige Naamwoorden* onder andere waarnemingen uit de ongedrukte schriften van den Drossart Hooft ook deze vrage voorgesteld: „ Als een *substantif*, of zelfstandig naam-
 „ woort, achter een ander *substantif* komt
 „ in *casu obliquo*, zal men 't laatste in *eodem*
 „ *casu* stellen, of ongedeclineert laten; ge-
 „ lyk de achterstaande *Adjectiva*? By exem-
 „ pel, *Hy haadt het geleert onder den Prins*,
 „ *enen dapperen oorlogsman*, of *een dapper oor-*
 „ *logsman*. Deze vraag blyft hier onbeant-
 woort: maar uit enige aantekeningen my door
 den Heer Vollenhove medegedeelt, blykt my
 dat Vondel het beide goetkeurde, waarom
 ik het ook dikwyls beide gebruikt hebbe.
 Nochtans schynt de evenredigheid te vorderen,
 dat men beide *substantiva* stelde in *casu*
obliquo, zo 'er de welluidentheit, niet door
 benadeelt wort, en schryve: *onder den Prins*,
enen dapperen oorlogsman; *van Nestor*, *enen*
wyzen en ervarenen Raatsman; *door 't bevel*
van Cyrus, *den eersten stichter der Persiaansche*
 mo-

monarchie; enz. Dus moet men ook schryven, van Konstantyn den Groten; door Paus Klemens den elfden; de Spreuken van Salomon, den wyften der Koningen; waarvoor men anders in casu recto zegt, Konstantyn de Grote; Paus Klemens de elfde; Salomon, de wyfte der Koningen.

II.

BOOG, *arcus*, wort by Vondel door- gaans manlyk gebruikt, met den boog: doch hierin volge ik Hooft liever, by wien boog of boge, want men zegt het beide, vroulyk is: want, met den boog; een pyl uit den boog schieten; het schynfel van den regenboog, klinkt my byna zo hart als den vrou. Luidt het niet veel zagter en aangenamer? de boog spannen; met de boge schieten; myne boge hebbe ik gegeven in de wolken; Godt heeft de regenboog gestelt tot een teken zyns verbonds; enz. Om de zelve welluidentheit gebruike ik Schoe, of Schoen, ook liever vroulyk dan manlyk; zyne schoe nittrekken; de voet met de schoe; op Edom zal ik myne schoe werpen: des boogs en des schoens gelove ik niet dat iemand in genitivo zou willen zeggen. Hierby stelle ik ook aalmoes, blaam, als faam, intrede, kleur, eike, linde, oli en zalfolie, rei of reie, spits

en *heirspits*, *voorspoet* en *tegenspoet*, *struik*, *waan*, met ydele *waan*; die alle in het vroulyke geslachte beter luiden dan in het manlyke: den *rei*; den *oli*, met den heiligen *zalfoli*; luiden niet beter dan den heiligen *wet*; aan de *reie* gaan; met *zuivere oli*; met *heilige zalfoli*, moet men schryven. Wil men in de geslachten der naamwoorden niet op de welluidentheit letten, men zal een zagte en vloeiende taal niet minder benadelen, dan een aangename muzyk met harde tonen of een valsch geluit. My is meer dan eens voorgekomen, dat *stam* of *stamme*, by onze beste schryvers in het manlyke geslachte gebruikt, de welluidentheit ganschelyk benadeelt, en dat men niet behoorde te schryven *van den stamme Juda*; *uit den stamme Levi*; *uit den stamme van enen boom gehouwen*; maar *van de stamme Juda*; *uit de stamme Levi*; *uit de stamme van enen boom gehouwen*; in foem. gen. als veel zagter en vloeiender; maar het algemeen gebruik heeft hier, zo't schynt, de overhant genomen.

III.

Als twe of meer zelfstandige Naamwoorden te zamen gevoegt worden om 'er een woort van te maken, behoudt het laatste alleen

leen zyn *geslachte* : *zeeman* en *zeebelt* zyn manlyk , schoon *zee* vr. is : *zee* *water* en *zeefchuim* onzydig : *vruchtboom* is manlyk : *boomvrucht* vr. en *boomgewas* onzydig : *boekfchat* is manlyk , maar *boekkamer* en *boekzaal* vr. hoewel *boek* onzydig is ; want men zegt *het boek* , maar *in mynen boekfchat* , en *in zyne boekkamer* ; en zo in andere woorden meer : waarvan *vrouwmenfch* nochtans uitgezondert is ; want fchoon dit woort uit een vroulyken manlyk naamwoort is t'zamen gefteft , zo zegt men echter *het vroumenfch* , gelyk de Heer Monen dit in zyne *Spraakkunft* ook heeft aange-tekent , p. 78. Dus kan men *ftam* en *boom* ook verenigen , en maken 'er *ftamboom* van , dat ongetwyfelt manlyk is : maar als men nu *boom* en *ftam* , of *wyngaart* en *ftam* te zamen voegt , zal men het dan ook manlyk nemen , en fchryven *dit beelt* , zo *heilig en ge-cert* , was *gemaakt uit enen ouden verdor- den boomftamme* , of *uit enen dikken wyngaartftamme* ? Is het niet ongelyk zagter , dit beelt , zo heilig en ge-cert , was *gemaakt uit ene oude verdorde boomftamme* , gelyk het vermaarde beelt van Diane te Efefe gefneden was *uit een dikke wyngaartftamme* ? zo het hier manlyk moet blyven , liet ik deze t'zamenvoeging liever na , om zulk een hardigheid te fchuwen.

I V.

www.libtool.com.cn

Wysgierig kan men aanmerken als t' zamengestelt uit een verkort zelfstandig en een byvoeglyk naamwoord *gierig* naar *wysheit* ; gelyk *regeerzugtig* gekoppelt is uit een verkort werkwoord *regeren* , en *zugtig* : maar ik zou het voor *Filosoof* nooit gebruiken ; doch hebbe dit voorhene aangetekent , omdat ik het beter oordele dan *Wysgeer* : hoewel ik voor *wysgierig* ook niet sterk pleiten wil , als die op de Duitsheit niet zo vast gezet ben , om alle woorden uit andere talen ontleent , en door het langdurig gebruik by elk verstaanbaar geworden , te willen verbannen : ik behoude *Filosoof* , *tempel* , *orakel* , *kapittel* , zowel als *beminner der wysheit* , *kerk* , *godspraak* , *hoofdstuk* , wordende het eerste by velen beter verstaan dan het laatste.

V.

Naamwoorden die in het enkel getal in *er* en *aar* uitgaan , als *vader* , *broeder* , *berder* , *leraar* , *redenaar* , *zondaar* , enz. nemen in den nom. accus. en vocat. plur. een *s* aan ; *vaders* , *broeders* , *berders* , *le-
raars* ,

raars, *redenaars*, *zondaars*; doch in den genitiv. dat. en ablat. en; als *der* of *van* of *aan* de *vaderen*, *broederen*, *herderen*, *leraren*, *redenaren*, *zondaren*. Maar deze regel lydt veel uitzondering, en de evenredigheid moet hier wederom voor de weluidentheit dikwyls wyken: want *schippers*, *dragars*, *lopers*, *roepers*, *akkers*, *maaiers*, *verwonderaars*, en meer diergelyke woorden, nemen in genit. dat. en abl. niet gaarne en aan, gelyk *schipperen*, *drageren*, *loperen*, *akkeren*, *maaieren*, *verwonderaren*: beter luidt het, in *vette akkers*; voor *dorstige maaiers*; *van* *zyne verwonderaars*: waarom Vondel ook liever voor *schaapherders* schryft, dan voor *schaapherderen*: en *meesteren*, *sprekeren*, *oproermakeren*, *koninklyke scepieren*, *kerkeren*, *kokeren*, *legeren*, in plaats van *meesters*, *sprekers*, *oproermakers*, *koninklyke scepsters*, *kerkers*, *kokers*, *legers*, zou een zeer onaangenaam geluit geven.

V I.

Enige, *sommige*, *etlyke*, worden by verscheide van onze Schryvers zonder onderscheit gebruikt. Maar is *Etlyke* niet by ons van de zelve betekenis als *Aliquot* by de

138 AANLEIDING TOT DE

Latynen ? *quod ad numerum refertur* , dat tot een getal behoort , in tegenstellinge van enen of enige weinigen . *egelyk* , *aliquot anni sunt* ; daar zyn etlyke jaren verlopen , het is verscheide jaren geleden , dat wy elkandere niet gezien hebben : *aliquot epistolas accepi a te uno tempore* ; ik hebbe etlyke , dat is , verscheide brieven van u op enen tyt ontfangen : *per aliquot dies* ; etlyke dagen achter een : zo is *aliquoties* etlyke malen , etlyke reizen , meer dan eens.

VER-

www.libtool.com.cn

V E R V O L G
VAN ENIGE SIERLYKE
SPREEKWYZEN
EN FRAAIE MANIEREN VAN
UITDRUKKINGEN.

www.libtool.com.cn

VERZAMELDE SPREEK WYZEN.

I.

DE Schepper van alles eischt niemant in zynen dienst , als om eens en een met hem geworden , zich zelve met een overvloed van weldaden , niet by druppels , maar by hele stromen , ja teffens een gansche zee van zaligheid uit te storten in het scheepsel dat hem gehoorzaamt. *Vollenb.*

I I.

Groot onderscheit is 'er , gelyk een out Leraar wel sprak , tusschen spreken en doen ; maar by de menschen , en niet by Godt : Hy spreekt , en het is 'er ; hy gebiedt , en het staat 'er. *id.*

I I I.

Eertyts waren de Priesters Godts mont en de levendige stem der wet , Engelen of tolken van den Here der heirscharen.

IV. De

I V.

www.libtool.com.cn

De styl van David draaft dan uitermaten hoog en ryft tot aan den hemel toe , als hy mag uitweiden in den lof van zynen Schepper , en hem verheerlyken , dien duizenden van Engelen nooit volpryzen kunnen.

V.

Daniel legt zo geruſt en onverzeert in den leeuwenkuil , als in een kooi vol ſchapen en lammeren : maar toen 'er zyne nydige vyanden en beſchuldigers in wierden geworpen , waren zy nauylx op den gront , of zy waren van de leeuwen al verſlonden en met vleefch en been vermorſelt.

V I.

Een aartstieran mag de Kerke zuchten en tranen uitperſen ; maar 't zyn niet anders als dampen en uitwazemingen , die ten hemel geſtegen aldaar in donders en blixemen veranderen om hem te verbryzelen.
J. Brans.

VII. Schuwt

Schuwt de *hovaardy* : ik bidde u schuwtze toch. d' Oorsprong van alle overtredingen is *hovaardy* , die Lucifer zelf , klaarder dan alle starren uitblinkende met ene eeuwige duisternis heeft verdonkert , en niet alleen enen Engel , maar den oppersten van alle Engelen in enen duivel verandert. *Vond. vertaalt uit Ontrader Bernardus.*

V I I I.

De Leeu en de Draak verstrekken twe zinnebeelden van twe hoofdgebreken , *hovaardy* en *nydigheit*. Want de Leeu , der dieren Koning , gemoedigt door zyne krachten , acht uit verwaantheit niemandt boven zich zelve ; en de *nydigheit* quetst met hare tong den benyden van verre , gelyk de Draak met het schieten van zyn vergift zynen vyant van verre quetst. *Vond.*

I X.

Zie hier een recht Machiavels gemoet ; een wrede leeu schuilt in 't loze vossfevel , terwyl het boze hart , dat niet als naar moort
en

en bloet dorst , zich onder den schyn van godtsdienstigheid verbergt.

www.libtool.com.cn

X.

Zyn doot wert van zyne onderdanen bitter beschreit : en schoon hy geen manlyk ooir naliet , strekte hem de roem zyner deugden tot zonen , en zyne dapperheit tot erven , die zolang de zon schynt niet versterven zullen. *Bogaart , in 't leven van Keizer Ludowyk den II. Roomf. Monarchy. p. 344.*

X I.

Dit geweld dreigt Godts volk niet te verzwakken of met kracht te dwingen , maar gansch te verlinden , ja zulx dat 'er teken noch voetstap , gedachtenis noch naam meer van overschiete. *Voll.*

X I I.

Hy geeft toe , al wat hy kan toegeven , en wykt voor dien magtigen vyant , als een riet voor den stormwint. *id.*

X I I I.

Hadde wy door onze zonden niet verdient,

dient , dat ons goet in vyantlyken roof ver-
keerde , onze huizen in puinhopen , onze
steden in woelstynen , onze kerken in afgodts-
huizen , en ons gansche lant in een Akelda-
ma ? *id.*

X I V.

Elk loopt , gelyk het onbefuisde graau ge-
meenlyk doet , den triomferenden dwingelant
te gemoet ; elk wenscht hem geluk in zyne
heerschappye : de Groten zelfs ontzien zich
niet de hant te kussen die hunne vryheit ver-
kracht , en hen als slaven aan boeien en ke-
tens legt. *Hoofst.*

X V.

Opgeblazen van hart , bars van aanschyn ,
was deze Laurens (de Medicis ,) droomde
overmatige hoogheit , en minder niet dan een
koninkryk. *id.*

X V I.

Ferdinant , in stede van den jongsten avont ,
zag zich in den opgaanden dageraat ener mag-
tige heerschappye. *id.*

XVII. W y

X V I I.

www.libtool.com.cn

Wy volgen hem , maar gelyk een jonge Askaan zynen vader Eneas volgde , *non passibus aequis* , met ongelyke schreden. *Voll.*

X V I I I.

Die schone wolk van getuigen , van den Apostel Hebr. xi. voorgestelt , kan ons noch dienen als de heldere wolk , die het Israelytische leger eertyts diende en voorlichtte ; terwyl quade voorbeelden van eertyts bedrevene zonden dat duistere deel der wolke gelyken , dat de Egiptenaars volgden om elendig in de rode zee te verdrinken. *id.*

X I X.

My dunkt , ik zie den tweden zeeftryt , gelyk die eerlang voor handen schynt , ruim zo bloedig als den vorigen ; ik hore dunkt my alrede dat gruwzaam oorlogs onweer op den noortschen Oceaen opsteken : ik zie den brant van Godts toren in 't afgrysselyke weerlicht van het donderende metaal ; de Noortzee root van bloet , en dryvende vol lyken ; doden en levenden onder een gemengt , gezengt ,

zengt , verminkt , verbrandt en verdronken : en , dat alle gruwzaamheit en rampen te boven gaat , ik zie duizenden van kinderen die enen hemelschen Vader aanroepen ; maar helaas ik zie de ene menigte der broederen in het gebed roepen en stryden tegens d' andere , en ik zieze daatlyk , na het storten van zulk een gebed , met fabels en enterbylen , en noch vreeslyker moortgeweer woeden , om elkanders bloet te storten *id.* Dit ziet op den Engelschen oorlog van het jaar 1665.

X X.

Misschien vreesst gy ook voor de onverbid- delyke rechters Minos en Rhadamantus , by welke noch Lucius , Krassus , noch Markus Antonius , noch Demosthenes , die grote Redenaars , u zullen kunnen verdedigen. Gy zult daar zelf in een zeer grote vergadering uwe eige zaak moeten bepleiten. *Vertaalt uit Cicero , Tuscul. Quaest. L. 1.* Zo hebben de Heidenen ook van nature geweten 't geen de Apostel aan de Romeinen schryft , kap. xiv. 12. *Zo dan , een iegelyk van ons zal Gode rekenschap moeten geven.*

L

Hier

Hier meende ik deze Aanleiding ge-eindigt te hebben : maar ter goeder ure valt my iet in handen , dat ik onze jonge Kerkredenen , en die zich tot dezen heiligen dienst bequaam maken , moet mededelen , om hen ten vollen te overtuigen , hoe nut en nodig hun de kennis en behoorlyke oefening hunner Moedersprake is ; 't is in het Latyn geschreven door den zeer geleerden Heer *Antonius Perizonius* , (eertyts Professor in de heilige Godtgeleertheit in myne geboortestad Deventer , vader van den tegenwoordigen vermaarden Professor *Jakobus Perizonius*) *in utilissimo Tractatu de Ratione Studii Theologici* , cap. vi. pag. 68. & seqq.

„ **P**riusquam vero id aggredior , de lingua Theologo vernacula cultura non
 „ nihil pramittendum. Hujus autem nomine intelligo non modo linguam proprie
 „ vernaculam , cujus cognitionem usumque
 „ mortales cum materno lacte a teneris hauriunt , sed & quamlibet aliam , quam Theologiae studiosus longo usu atque exercitio
 „ ita

„ ita familiarem sibi fecit , ut in ea populum
 „ Christiannm absque negotio docere possit.
 „ Verbo , illa lingua Theologo excolenda
 „ est , in qua homines sibi commissos insti-
 „ tuere constituit. Quam , quia plurimum
 „ vernacula est , ideo sic appellandam cen-
 „ sui.

„ Eam vero Theologiæ studiosis non exi-
 „ gua diligentia excolendam esse inde liquet,
 „ quod plerique in illa suum munus obire de-
 „ beant. Quod ut dextrè & feliciter faciant,
 „ imprimis necessarium est , ut istius linguæ,
 „ qua eos uti oportet, insigniter periti sint.
 „ Neminem fugit , quantum dicentis orna-
 „ mentum sit , quantumq̃e ad persuaden-
 „ dos & commovendos Auditores faciat , si
 „ orator conceptus suos nervosa ac perspicua
 „ oratione prompte , copiose , & cum gra-
 „ tia proponat. Quo fine linguam , qua in
 „ dicendo utitur , ad unguem callere debet.
 „ Atque ea causa & Theologos , quibus iste
 „ finis præcipue præfixus est , culturam lin-
 „ guæ familiaris non decet negligere. Quin
 „ illi , si recte sibi & Ecclesiæ consultum vo-
 „ lunt , tanto studio perdiscendæ tamdiu in-
 „ cumbent , donec non solum in ea verbo-
 „ rum copiam consequantur , verum etiam
 „ illius universæ naturam , proprietates o-
 „ mnesque sales & elegantias accuratissime

„ intelligant. Ita enim de re qualibet appo-
 „ fitis verbis loqui, & mandato munere cum
 „ laude gratia, successuque bono (si cæ-
 „ tera non desint) defungi poterunt. Ne-
 „ glecto contra linguæ vernaculæ studio,
 „ fieri non potest, quin maximos omnium
 „ laborum fructus, quos jure suo pote-
 „ rant expectare, propriæ socordix vitio
 „ amittant.

„ Neque vero isthæc commemoratio su-
 „ pervacua videri debet, quando experien-
 „ tia constat, quod multorum turpissima
 „ negligentia, etiam hic, admonitionem
 „ jamdudum fecerit necessariam. Scilicet
 „ hoc est vulgi judicium, ad illam lin-
 „ guam, qua usque ab infantia tota vita
 „ sumus usi, nullum requiri studium. Sed
 „ quantus ille error sit, quis non videt?
 „ Nunquid enim stultos fuisse putabimus
 „ doctissimos Viros, Veteres inquam Græ-
 „ cos & Romanos Scriptores, qui in expo-
 „ liendo familiari sermone tantum, quod con-
 „ stat, studii posuere? Num inaniter labo-
 „ rarunt, quod in excolenda lingua verna-
 „ cula omnem ætatem contriverunt, & in ea
 „ plerique ediderunt egregia illa eruditionis
 „ antiquæ monumenta, in quibus eloquen-
 „ tia & sapientia certant, quæque doctos
 „ lectores in admirationem rapiunt, & au-
 „ tho-

„ thoribus suis immortalem laudem pepere-
 „ re? At si veteres hoc studium recte impen-
 „ derunt, si ea ratione, quod negari nequit,
 „ tantam sunt adepti gloriam, quid hodie
 „ illius sermonis cultura negligitur, quo inde
 „ a prima pueritia sumus usi? Et certe hic
 „ labor omnibus illis, qui aliquantum supra
 „ vulgus eminere cupiunt & utilis & necessa-
 „ rius est. Equidem fateor, & simplicissi-
 „ mum vulgus sola consuetudine longoque
 „ usu id consequi, ut alter alteri suas cogi-
 „ tationes utcumque patefacere possit. Ita-
 „ que tolerabilem vernaculi sermonis usum,
 „ quantum ad vitæ & conversationis necessi-
 „ tatem attinet, absque omni cura & labore
 „ acquiri posse, non invitus agnosco. At
 „ ut in lingua vernacula ornate, copiose &
 „ prudenter loquaris, ut conceptus tuos ex-
 „ pedite, proprie atque eleganter explices,
 „ denique ut bene dicas & accurate, cum
 „ gratia atque efficacia doceas, auditorem-
 „ que moveas, exercitio ac studio minime
 „ vulgari opus esse ajo.

„ Proinde sapiunt & laudem merentur
 „ Galli, aliique populi, qui linguis suis po-
 „ liendis magna diligentia incumbunt. Quan-
 „ quam quid opus est peregrina exempla
 „ afferre, cum gentilia non desint? Ecquis
 „ enim ignorat, quod & Germani Germa-

„ nicam , & Belgæ Belgicam linguam ingenti studio nec minori successu jampridem excolere instituerint ? Quo indignius est , sicubi Theologi inepta & horrida oratione in rebus Divinis exponendis urantur. Maxime si non inter agrestes , sed in urbibus , inter homines elegantes ac politos pro muneris ac vocationis suæ ratione verba facere tenentur.

„ Ubi non illud accuso , quod plurimi absque ulla necessitate sermoni vernaculo Latinas , Gallicas aliasque peregrinas voces ac phrasas admiscunt , perinde ac si oratio Barbaris verbis & loquendi modis tessellata dicenti ornamento esset. Magnum quidem hoc vitium est , cum linguæ , quarum nitor in simplici puritate consistit , ejusmodi mixtura contaminantur. Unde & Horatius Lib. 1. Sat. 10. v. 29, 30. nec immerito , illos ridet , qui

- - - - - patriis intermiscere petita
Verba foris malint , Canusini more bilinguis.

„ Adde quod Linguæ Germanicæ Belgicæque ea est amplitudo & elegantia , ut nulli , ne Græcæ quidem , multum concedant. Adeo ut nulli fere quicquam in mentem venire possit , quod non in hisce etiam satis commode ac venuste (si modo studium accedat)

„ cedat) queas exprimere. Quocirca Ger-
 „ mani & Belgæ in suam linguam sunt inju-
 „ rii, quodocunque illi peregrina admiscent.
 „ Id enim faciunt aut contemptu & fastidio
 „ patrii sermonis, aut perverso judicio,
 „ quasi tam inops esset, ut ad exprimendos
 „ suos conceptus absque externo minime
 „ sufficeret auxilio. Qui ergo has linguas ita
 „ corrumpunt, ut nullam fere periodum sine
 „ mixtura peregrini sermonis efferre susti-
 „ neant, multum peccant, idque agere vi-
 „ dentur, ut non tam cives, quam Barbari
 „ aut Semibarbari in patria queant haberi.
 „ Sed omitto hoc vitium, quando illud ho-
 „ diernis moribus excusari constat.
 „ Verum id inexcusabile est, cum Theo-
 „ logi vernacule docentis oratio non modo
 „ nullam urbanitatem, nullos sales, nul-
 „ lam elegantiam, nullum studium redo-
 „ let, sed & barbarismis & solœcismis sca-
 „ tet, & a sordido corruptoque sermonis
 „ genere, quo seæ infimæ plebis uti solet,
 „ transversum digitum non discedit. Ita
 „ enim & muneri suo non faciet satis, &
 „ sua culpa in magnum contemptum incur-
 „ ret, tanquam homo ignavissimus, & qui
 „ nihil sciat, nihilque scire labore. Et cer-
 „ te turpissima negligentia est, quæ se hic
 „ ostendit. Nam quid illum curare credas,

„cujus tantam socordiam esse vides, ut ma-
 „jorem sermonis sui emaculandi rationem
 „non habeat? Quid cum scire putes, de
 „quo tibi constat, quod linguam verna-
 „culam non intelligat? Quid, quod nul-
 „lus omnem patrii sermonis culturam negli-
 „gere potest, cui docendi partes in audito-
 „rio non indocto commissæ sunt, nisi idem
 „ingenuo pudore deposito sit plane perdi-
 „tus. Ejusmodi vero impudentem, igna-
 „vum & ignarum hominem odio & con-
 „temptu laborare, quis miretur? Itaque si
 „Theologiæ studiosus hæc omnia vitare,
 „suoque munere cum gratia & autoritate
 „olim fungi cupit, necesse est, ut linguæ
 „vernaculæ studium non omittat.

„Interim non nescio, & in aliam partem
 „a nonnullis peccari. Sunt enim, qui in
 „conquirendis verborum elegantis & floscu-
 „culis plus studii ponunt, quam in rerum
 „dicendarum prudenti delectu ac dijudica-
 „tione: qui nimis sublime sermonis genus
 „affectant; aut in obeundo munere suo ni-
 „hil agi putant, nisi verbo Dei momentum
 „accedat ab oratoriis humanæ sapientiæ ac
 „eloquentiæ artibus, atque aucupiis, ne
 „dicam lenociniis. Quam magnam stulti-
 „tiam simul & peccatum esse non inficio.
 „Ecquid enim stultius est, quam pulchrio-
 „res res

„ res frondes præstantissimo præterito fructu
 „ seligere , & vocatis convivis , utique folia
 „ non expectantibus , melioris cibi loco
 „ proponere ? Porro quid aliud faciunt , qui
 „ nullam rerum , unam vero & omnem ver-
 „ borum rationem ducunt ? Nec dubitan-
 „ dum est , quin peccet Theologus , qui in
 „ divinis oraculis exponendis tumidam tur-
 „ gidamque orationem confectatur. Co-
 „ thurni enim , ampullæ & quicquid est in-
 „ flatæ magniloquentiæ , rerum divinarum
 „ tractationi , quæ casta & modesta esse de-
 „ bet , minime congruit.

„ *Ornari res tanta negat , contenta doceri.*

„ Itaque ejusmodi fucata & supetba ora-
 „ tione offenduntur pii , qui norunt , quod
 „ admiranda verbi divini efficacia per simpli-
 „ citatem se maxime soleat exerere. Eadem
 „ vero curiosæ mentes infirmorum ita cor-
 „ rumpuntur , ut magis magisque evanes-
 „ cant , & , omisso salutari sanctæ Scriptu-
 „ ræ pabulo , prurientes aures ad inania ver-
 „ borum convertant. Ideo Paulus istam ho-
 „ minum curiositatem reprehendit 2. Tim.
 „ iv. 3, 4. & suo proposito exemplo docet
 „ non convenire Theologo *ὑπεροχὴν λόγου*
 „ ἢ σοφίας *eminentiam orationis aut sapientia*
 „ 1 Cor.

„ 1. Cor. II. 1. quam qui sectantur , absque
 „ dubio accedunt iis , quos Apostoli dicunt
 „ ὑπερόψιν ματαίωτους καὶ ἐν
 „ *vanitatem loqui.* 2. Pet. II. 18. Jud. v. 16.
 „ Rursus agnosco gravissime a Theologo pec-
 „ cari , si rhetoricum artificium unicum rei
 „ bene gerendæ præsidium putet , eique
 „ omnem ministerii sui fructum adscribat ,
 „ quem a cooperante Spiritus S. virtute
 „ pendere in confessio est. Hinc non ob-
 „ scure demonstrat Apostolus , inanem reddi
 „ crucem Christi , si quis ejusmodi eruditam
 „ eloquentiam affectet , eique , non Evan-
 „ gelio , laudem omnem attribuat. καὶ ἐν
 „ σοφία λόγῳ , ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ,
 „ *non in sapientia oratoria , ne crux Christi*
 „ *reddatur inanis.* 1. Cor. I. 17. Et alibi
 „ suum ministerium peractum esse dicit καὶ
 „ ἐν πειθοῖς ἢ διδαντοῖς ἀνθρώπων σοφίας λό-
 „ γοις , ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνά-
 „ μεως , *non in persuasoriis & eruditis huma-*
 „ *na sapientia verbis , sed in demonstratione*
 „ *spiritus & virtutis divinæ , quæ se in con-*
 „ *vincendis & superandis hominum animis*
 „ *exeruerit.* Idque totum eo fine divinitus
 „ ita geri docet , ut credentium *fides non ho-*
 „ *minum sapientia , sed Dei virtuti adscribe-*
 „ *retur.* 1. Cor. II. 4, 5, 13.
 „ Ergo etiam in hanc partem peccatur ;
 „ at ,

„ at, ni fallor, & rarius & excusatus. Præ-
 „ stat enim nimium, quam nulum studium
 „ vernaculo sermoni excolendo impendere.
 „ Et quemadmodum illa præcipua & maxi-
 „ ma docentis Theologi cura esse debet, ut
 „ res ipsæ quas proponit, cum regula fidei
 „ conformes & ad Ecclesiæ ædificationem uti-
 „ les inveniantur: ita cum verborum ac lin-
 „ guæ culturam penitus negligere non de-
 „ cet. Ut illud ante omnia & primario fa-
 „ ciendum, sic istud non est plane omittent-
 „ dum. Nam & hoc ad commendationem
 „ Mosis refertur, quod *institutus sit omni*
 „ *sapientia Ægyptiorum, & in dictis ac factis*
 „ *potens fuerit.* Act. vii. 22. Similiter Apol-
 „ los inprimis ab eo laudatur, quod fuerit
 „ *ἀνὴρ λόγιος vir doctus & disertus ac in scri-*
 „ *pturis potens, qui accurate & cum parrhesia*
 „ *locutus sit ac docuerit, Judeos magna effica-*
 „ *cia convicerit, eaque re Ecclesiam Dei mul-*
 „ *tum adjunxerit.* Act. xviii. 24. & seqq. Un-
 „ de liquet eloquentiæ vernaculæ mediocri
 „ studium non modo licitum, sed & necessa-
 „ rium esse Theologo, quando illi cum
 „ sancto Euangelio, quo par est modo,
 „ conjunctæ, ad confirmandum & profe-
 „ rendum Christi regnum tantum ponde-
 „ ris inest, atque efficaciz, sicubi divina
 „ be-

• benedictio accesserit. Sed de linguæ vernaculæ cultura satis dictum.

www.libtool.com.cn

De vertaling van deze geleerde en deftige redeneringe achte ik niet nodig , omdatze eigentlyk gefchreven is voor die het Latyn zowel als het Duitsch verftaan ; doch ik ben verzekert, dat het niemant zich beklagen zal, zo hy deze nutte lessen gehoor geeft , die men zonder zich zelven en zynen dienst te benadelen niet wel verzuimen kan.

E I N D E.

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn